

Economisch-Statistische Berichten

Interacademiale Opleiding
Organisatiekunde

★

Dr. Ir. J. Sevenster
De Nederlandse zuivelpositie in
internationaal verband

★

Dr. G. Dommisse
De rentepolitiek der spaarbanken

★

Drs. G. Greidanus
De nieuwe internationale suiker-
overeenkomst

★

Drs. A. G. ter Hennepe en Drs. J. C. Bottema
- De Nederlandse industrie in het
derde kwartaal van 1958

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2163

WOENSDAG 17 DECEMBER 1958

EERSTE NEDERLANDSCHE

- PENSIOEN REGULINGEN
- RISICO - HERVERZEKERING VAN PENSIOENFONDSEN

HOOFDKANTOOR
JOHAN DE WITTLAAN 50
s-GRAVENHAGE
TEL. 0 1700-51.43.51
POSTADRES: POSTBUS 5

vacatures

GROTE BANKINSTELLING

met eigen vestigingen in het gehele land heeft op haar hoofdkantoor de vacature van

ADJUNCT-CHEF AFDELING BOEKHOUDING

Voor de vervulling van deze verantwoordelijke en leidinggevende functie — met opvolgingsmogelijkheid — is vereist:

- het bezit van het eindexamen H.B.S. 5-j. of Gymnasium.
- het bezit van de akte M.O. Handelswetenschappen of M.O. Boekhouden, resp. een tot aan de onderdelen inrichtings- of controleer van het N.I.V.A. afgesloten opleiding.
- een grondige kennis van de moderne mechanische administratiemethoden en de praktische toepassing ervan.

Enige jaren ervaring in een leidinggevende boekhoudkundige of controlerende functie bij een bank of vooraanstaand bedrijf, kan tot aanbeveling strekken. Leeftijd: 30—40 jaar.

De honorering van deze functie zal in overeenstemming zijn met het belang ervan.

In aanmerking komende kandidaten zullen rekening dienen te houden met een geneeskundig en psychologisch onderzoek.

Met de hand geschreven brieven, bevattende de van belang zijnde gegevens w.o. opleiding, vroegere werking, godsdienst etc., alsmede een recente pasfoto, worden ter vertrouwelijke behandeling ingewacht onder no. E.-S.B. 42-1, postbus 42, Schiedam.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Verzorging van
en adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

(Zie ook de vacatures op blz. 1002)

Interacademiaale Opleiding Organisatiekunde

Maandag jl. heeft de Secretaris-generaal van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, Dr. J. H. Wesseling, de Interacademiaale Opleiding Organisatiekunde geopend. Deze opleiding beoogt academisch gevormde economen en ingenieurs een algemene vorming te geven op het gebied van de organisatiekunde en aldus te voorzien in de leemte, die er in ons land op dit terrein aanwezig is. Deze leemte is van de zijde van het bedrijfsleven gesignaleerd door Dr. P. C. Rijkens in een preadvies, uitgebracht voor de jaarvergadering 1951 van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel¹⁾. Dat ook door de Regering het belang van een opleiding als hier genoemd wordt onderkend, blijkt behalve uit het verrichten van de opening door de Secretaris-generaal, uit het feit, dat begin 1952 door een tweetal Ministers een commissie van advies inzake de opleiding van deskundigen op het gebied van leiding en organisatie van bedrijven werd ingesteld. Het door deze commissie in 1953 uitgebrachte rapport handelde o.a. over een in het leven te roepen post-doctorale opleiding voor organisatie-deskundigen.

Inmiddels had ook het hoger onderwijs, in de vorm van interacademiaal overleg, activiteiten op dit gebied ontplooid. Het door een commissie onder voorzitterschap van Prof. Dr. B. Pruijt in 1955 uitgebrachte rapport vormde de basis voor de opzet van de Stichting Interacademiaale Opleiding Organisatiekunde. Zeven instellingen voor hoger onderwijs — t.w. de beide economische en technische hogescholen en de economische faculteiten van de Rijksuniversiteit te Groningen, de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit — hebben ten behoeve van de totstandkoming dezer Stichting samengewerkt. Deze, in de openingsrede met vreugde gereleveerde, interacademiaale samenwerking weerspiegelt zich in de samenstelling van het curatorium der Stichting.

In de Stichting hebben niet alleen de instellingen van hoger onderwijs, maar, geheel overeenkomstig de opzet, ook wetenschap en praktijk elkaar gevonden. In de docentenraad, die de verantwoordelijkheid draagt voor het te geven onderwijs, hebben zowel vertegenwoordigers van het hoger onderwijs als in het vrije beroep werkzame organisatie-adviseurs zitting. Het samengaan van wetenschap en praktijk komt ook tot uiting in de voorwaarden, welke tot deelneming aan de cursussen worden gesteld. Deelnemers

dienen het doctoraal examen in de economische of technische wetenschappen aan een onzer hogescholen of universiteiten met goed gevolg te hebben afgelegd²⁾; gedurende ten minste twee jaren vóór de aanvang van de cursus in de praktijk werkzaam geweest te zijn en ook tijdens de cursus praktisch werkzaam te zijn, waarvan ten minste het laatste jaar van de cursus op organisatorisch gebied en onder deskundige leiding.

De opleiding, tot welke per jaar niet meer dan 20 deelnemers zullen worden toegelaten, wordt in twee jaren gegeven. Zij vangt aan op 8 januari a.s. en omvat 80 weken van elk negen uren. Het collegegeld bedraagt f. 1.500 per cursusjaar. De te behandelen stof is in een aantal fasen ingedeeld. Een ca. 8 weken durende voorbereidende fase beoogt de deelnemers in staat te stellen de eigenlijke opleiding met vrucht te volgen en hun zoveel begrip van elkaars denk- en werkwijze bij te brengen, dat zij tot een vruchtbare gedachtenwisseling met functionarissen uit de verschillende bedrijfssectoren kunnen komen. Daarna volgt de in vier fasen ingedeelde eigenlijke opleiding. Fase 1 (duur: ca. 14 weken) heeft betrekking op de algemene leer der organisatie; in fase 2 (duur: ca. 4 weken) vindt oriëntatie omtrent inhoud en samenhang van de hoofdfuncties in het bedrijf plaats; fase 3 (duur: ca. 34 weken) betreft methoden en technieken van onderzoek, verbetering en beheersing der organisatie en fase 4 (duur: ca. 20 weken) de integratie der organisatiebeginselen en -methoden in hun praktische toepassing. Ook in het studieprogramma dus treedt de combinatie van wetenschap en praktijk duidelijk aan de dag.

Tot zover een en ander omtrent het doel en de opzet van de Stichting Interacademiaale Opleiding Organisatiekunde³⁾. De nieuwe onderwijsinstelling moet natuurlijk de komende jaren haar waarde nog bewijzen. Het streven naar samengaan van wetenschap en praktijk dat zowel in de samenstelling der besturende colleges als in de aan deelnemers gestelde eisen en in het studieprogramma tot uiting komt, alsmede de brede samenwerking, die het kenmerk vormde van haar vóórgeschiedenis, wettigen de verwachting, dat ook haar geschiedenis een gelukkige zal blijken te zijn.

²⁾ Of in het bezit te zijn van een buitenlands diploma, dat naar het oordeel van de docentenraad daarmede op één lijn kan worden gesteld.

³⁾ Voor uitvoeriger inlichtingen dan wij hier in dit kort bestek konden geven, wende men zich tot de secretaris van het curatorium, Mr. B. J. de Boer, Eendrachtsweg 60, Rotterdam 2.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Interacademiaale Opleiding Organisatiekunde ...	987	Ingezonden stukken:	
De Nederlandse zuivelpositie in internationaal verband, door Dr. Ir. J. Sevenster	988	Verschil tussen afbetaling en personal loan, door G. E. Rotgans met een naschrift van -A. Rodrigues Brent	996
De rentepolitiek der spaarbanken, door Dr. G. Domnisse	990	Beperking van de melkproductie ongewenst, door Ir. G. M. Hoornsman met een naschrift van Drs. C. de Jager	997
De nieuwe internationale suikerovereenkomst, door Drs. G. Greidanus	992	Boekbesprekingen:	
De Nederlandse industrie in het derde kwartaal van 1958, door Drs. A. G. ter Hennepe en Drs. J. C. Bottema	994	Dr. E. W. Meier: De Europese economische integratie, bespr. door Prof. Dr. J. Kymmell	998
		Dr. L. Zijp: De lijfrenteclausule, bespr. door Dr. A. G. Ploeg	999
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ..	1000

De gangbare bewering dat de recente zuivelcrisis alleen of hoofdzakelijk het gevolg is van een onjuiste landbouwpolitiek in het buitenland wordt door schrijver aan een kritisch onderzoek onderworpen. De kostprijsverschillen tussen Nederland en de Westeuropese zuivelimporterende landen waren enkele jaren geleden nog belangrijk. Door internationale uitwisseling van kennis en ervaring neemt onze voorsprong evenwel snel af. Een vergelijking van door de boeren ontvangen prijzen voor melk, rekening houdend met verschillen in vetgehalte, doet zien dat in de andere E.E.G.-landen de melkprijs gemiddeld niet hoger is dan in Nederland. Als belangrijkste oorzaken van de Nederlandse zuivelcrisis ziet schrijver: 1. het baseren van de kostprijs en garantieprijs op het gemiddelde vetgehalte, dat hoger ligt dan vereist is als grondstof voor consumptiemelk en andere zuivelprodukten; 2. de calculatie van de arbeid (voor 85 pCt. inkomensfactor) op een economisch onverantwoord niveau.

De Nederlandse zuivelpositie in internationaal verband

Niet alleen ten aanzien van de omvang van de melkproductie in verband met garantieprijs en kostprijs dreigen er misvattingen te ontstaan ¹⁾, maar ook ten aanzien van de Nederlandse positie als zuivelexporterend land. Algemeen wordt verkondigd (en door de naast betrokkenen gaarne aanvaard) dat de recente zuivelcrisis alleen of hoofdzakelijk het gevolg is van een onjuiste landbouwpolitiek in het buitenland. In de ons omringende landen, waar de kostprijs „aanmerkelijk” hoger is dan de Nederlandse, worden vergaande garanties en protectionistische maatregelen toegepast. Daardoor is internationaal de melkproductie te hoog geworden en zijn onze exportmogelijkheden beperkt. Horring heeft in zijn preadvies voor het landhuishoudkundig congres 1958 het volgende gesteld:

„Het onbetwistbare feit, dat de uitvoermarkten voor onze zuivel- en melkprodukten bij verre na niet lijken op een goed functionerende wereldmarkt verandert niets aan de realiteit van de uitvoerprijzen voor de economie van onze melkveehouderij en vormt dan ook geen vrijbrief voor het negeren van deze uitvoerprijzen bij het beïnvloeden van de omvang van de binnenlandse productie, die immers voor een groot deel is aangewezen op export” ²⁾.

Echter ook afgezien van deze realistische aanvaarding van een feit, waarvan allen die in de internationale landbouwpolitiek een beetje thuis zijn wel weten dat er niets of vrijwel niets aan te veranderen valt, dient de stelling alsof de Nederlandse zuivel alleen maar het slachtoffer is van de in andere landen gevoerde landbouwpolitiek toch wel zeer kritisch te worden bezien.

In de eerste plaats dient te worden opgemerkt dat Nederland in de wereld en zelfs in West-Europa niet het land is waar de melk het goedkoopst wordt geproduceerd. Weliswaar zijn internationale vergelijkingen op dit gebied zeer moeilijk, want buiten ons land wordt de kostprijs nergens zo perfect (en daardoor zo zeer aan de hoge kant?) berekend als in Nederland, maar vast staat dat de Nieuw-Zeelandse boeren genoegen nemen of althans moeten nemen met een

melkprijs van minder dan 20 cent per liter en de Deense boeren zijn tevreden als zij iets meer dan 20 cent ontvangen. Dat is dus 1/3 tot 1/4 minder dan de prijs, welke aan de Nederlandse boeren tot voor kort volledig werd gegarandeerd.

Dit zijn beide zuivel- en vooral boterexporterende landen. Zij protesteren er niet tegen dat de Nederlandse markt voor hun goedkopere produkten gesloten is en zij ageren tot dusverre zelfs niet of nauwelijks tegen de kunstmatige wijze, waarop Nederland met boter op de internationale markt blijft concurreren. Mogen wij dan aan landen, die op hun beurt weer duurder produceren dan Nederland wel een verwijt maken van de daar geldende garanties en protectie? Te meer waar de meeste van deze landen, zoals België, Duitsland en Frankrijk, niet of nauwelijks voldoende zuivel voor de eigen behoefte produceren. Beschermen wij zelf niet op verschillende manieren ook de producenten van die agrarische voortbrengselen, waarvan Nederland importoverschotten heeft dan wel ongeveer voldoende voor het binnenlands verbruik produceert, zoals granen, suiker, vles en seizoensgewijze bepaalde groenten en fruitsoorten. Wij moeten de bescherming van de zuivelproducenten in de importerende landen dus niet alleen als een feit aanvaarden maar ook inzien dat wij te veel boter op ons hoofd hebben om er in internationaal verband ernstig tegen te kunnen protesteren.

Vergelijking van kostprijzen.

De kostprijsverschillen tussen Nederland en de Westeuropese zuivelimporterende landen waren enkele jaren geleden nog aanmerkelijk. Men is geneigd voetstoots aan te nemen, dat daar niet op korte termijn verandering in is gekomen of zal komen. Deze verschillen waren het gevolg van een geringere produktiviteit per dier, zowel door achterstand (in vergelijking met Nederland en Denemarken) in de fokkerij als in de voedertehnik. Ook de graslandbewerking, de winning en het benutten van ruwvoeder was (en veelal is) in deze landen niet zo ver gevorderd. Mede door de intensieve uitwisseling van kennis en praktijkervaring wordt die achterstand thans echter snel ingelopen. Bovendien is de mechanisatie vooral op de grotere bedrijven in deze landen veelal reeds verder gevorderd dan

¹⁾ Dr. Ir. J. Sevenster: „De omvang van de melkproductie” in „E.-S.B.” van 10 december 1958.

²⁾ Prof. Dr. J. Horring: „Recht begrip van de economische positie van de melkveehouderij in Nederland”.

in Nederland. Desondanks mag aangenomen worden dat vooral de eindprodukten van de zuivel, althans in de E.E.G.-landen nog aanmerkelijk duurder zijn dan in Nederland. Dit wordt dan echter veeleer veroorzaakt door minder rationele verwerking en hogere distributiekosten dan door de prijs die de boeren voor de melk ontvangen.

In de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer heeft Minister Vondeling een vergelijkend staatje gegeven van door de boeren ontvangen prijzen en de prijzen van consumptiemelk in Nederland en een aantal andere landen. De eerstbedoelde geef ik hieronder weer, met dien verstande dat voor Frankrijk een correctie is aangebracht in verband met de wisselkoers. In de Memorie van Antwoord was de wisselkoers van vóór de devaluatie van de frank in 1957 aangenomen, maar ik acht dit minder juist omdat ook voordien de werkelijke waarde van de frank reeds aanmerkelijk lager was. In ieder geval geeft de prijs tegen de nieuwe koers een beter beeld van de huidige toestand, want sinds de devaluatie is de melkprijs in Frankrijk niet of nauwelijks verhoogd.

In de tweede kolom is weergegeven het vetgehalte dat bij de gemiddelde uitbetalingsprijs hoort. Voor een juiste vergelijking dient men de prijzen om te rekenen op gelijke vetgehalten. Iedere basis voor deze omrekening is min of meer willekeurig, maar gezien het feit, dat de voedingsdeskundigen en de Overheid weinig prijs stellen op meer vet in de consumptiemelk en voorts dat de grondstof voor de bereiding van de belangrijkste zuivelprodukten niet veel meer dan 3 pCt. vet dient te bevatten, mag men de waarde van het meerdere vet toch eigenlijk niet hoger stellen dan de prijs die er in de vorm van boter voor kan worden gemaakt. Nemen wij daarvoor nu niet de excessief lage opbrengst van de afgelopen maanden, maar bijv. f. 4 per kg botervet, dat is meer dan het tot boter verwerkte melkvet vóór de zuivelcrisis in Nederland af boerderij heeft opgebracht. De op deze basis omgerekende uitbetalingsprijs aan de boeren in de verschillende landen vindt men in de derde kolom van onderstaand staatje.

Gemiddeld door de boeren ontvangen prijzen voor melk

	per 100 kg in 1956/1957	vetgehalte melk (in pCt.)	melkprijs omge- rekend op 3,7 pCt. vet
Nederland	f. 28,42	3,7	f. 28,42
België	" 23,18	3	" 25,98
Frankrijk	" 23,40	3,4	" 24,60
West-Duitsland	" 28,84	3,6	" 29,24
Italië	" 26,26	3,5	" 27,06
Denemarken	" 22,46	4,1	" 20,86
Ver. Koninkrijk ...	" 35,49	3,6	" 35,89

Uit deze cijfers zou zijn af te leiden dat in de partnerlanden van de E.E.G. met uitzondering van Duitsland de melkprijs niet hoger is dan de Nederlandse. Daarbij moet dan nog in acht genomen worden dat het geringe prijsverschil met Duitsland volledig kan worden verklaard door de hogere voederprijzen ten gevolge van de graanbescherming in dat land. (Gevreesd moet worden dat de

toekomstige graanpolitiek van de E.E.G. veel overeenkomst met de huidige Duitse zal vertonen). Voorts dat de in andere landen uitbetaalde prijzen blijkens de toename van de produktie in de laatste jaren door de boeren kennelijk niet onvoldoende worden geacht. Ten slotte dat de prijs van ca. 28½ cent (thans 28,90) naar de opvatting van de Nederlandse landbouworganisaties geen of niet voldoende ondernemerswinst oplevert. Dit wordt geïllustreerd door de verrekenprijs voor de consumptiemelk; welke gebaseerd is op een „vollediger” kostprijscalculatie. Deze verrekenprijs bedraagt thans f. 31,10.

Met dit alles is volstrekt niet aangetoond dat de melkproduktie in de ons omringende landen thans reeds rationeler en goedkoper zou zijn dan in Nederland. Ik ben zelfs van het tegendeel overtuigd. Er blijkt echter wel duidelijk uit dat de Nederlandse melkveehouderij in een positie is gemanoeuvreerd waarin zij nog slechter dan voorheen kan concurreren op de wereldmarkt (vooral van boter) en zelfs nauwelijks meer binnen een naar buiten tamelijk beschermd E.E.G.-gebied. Althans niet zonder steun van de Overheid. Dat men vanuit deze positie bezwaarlijk nog ernstige kritiek kan leveren tegen de zuivelpolitiek in andere landen is zonder meer duidelijk. Nederland heeft al sinds jaren boter ver beneden de kostprijs op de wereldmarkt gebracht. Thans brengen wij ook kaas en andere zuivelprodukten op de Europese markt voor een prijs, welke beneden de schijnbare kostprijs ligt, met subsidie van de Overheid. Dat deze subsidie niet wordt gegeven in de vorm van exporttoeslagen maar door nabetalingen aan de melkproducenten maakt in het internationale landbouwpolitieke steekspel natuurlijk geen verschil. Belgische landbouwkringen hebben steeds beweerd dat de concurrentie met Nederlandse produkten op hun markt niet eerlijk was omdat de Nederlandse producenten op verschillende manieren worden gesteund. Tot 1957 kon dit verwijt behoorlijk worden ontzenuwd, thans niet meer.

Voor de belangrijkste oorzaken waardoor de Nederlandse zuivel in deze ongunstige positie is gemanoeuvreerd, verwijs ik ook naar mijn vorig artikel ¹⁾. In de eerste plaats het baseren van kostprijs en garantieprijs op het gemiddelde (nog steeds stijgende) vetgehalte, welk gehalte aanmerkelijk hoger ligt dan de grondstof voor consumptiemelk en andere zuivelprodukten vereist. Voorts de calculatie van de arbeid (welke voor 85 pCt. geen kosten- maar een inkomensfactor is) op een economisch onverantwoord niveau. Als dit niveau gezien onze gezamenlijke welvaart sociaal wel verantwoord en politiek misschien zelfs noodzakelijk is, zal moeten worden nagegaan of die arbeid niet anders kan worden aangewend. Indien dit laatste niet het geval blijkt zal moeten worden overwogen of de inkomensgaranties aan de betrokkenen niet zodanig kunnen worden gerealiseerd dat onze zuivelexport op een meer reële kostprijsbasis wordt gezet en de Nederlandse onderhandelaars bij het mede bepalen van de zuivelpolitiek, in de E.E.G. (en eventueel vrijhandelszone) weer redelijk grond onder de voeten krijgen.

Rotterdam.

Dr. Ir. J. SEVENSTER.

De spaarbanken hebben een rentepolitiek gevolgd die niet in overeenstemming is met de moderne economische inzichten. De fout is, dat men de vervangingswaardegedachte niet heeft toegepast. De toepassing van dit beginsel komt voor de spaarbanken neer op het volgen, uiteraard onder aftrek van de normale marge voor administratiekosten, van de beweging van de kapitaalrente. Het belangrijkste voordeel hiervan is, dat de spaaromzet ook bij een oplopende rente blijft gehandhaafd. De spaarbanken zouden er daarom goed aan doen, indien zij wat sneller zouden reageren op de veranderingen in de rentestand; een volledig volgen van de kapitaalrente is daarbij niet nodig. Voorwaarde om een dergelijke rentepolitiek te kunnen doorvoeren is echter, dat de betrokken spaarbankbestuurders meer algemeen tot het inzicht komen, dat een dynamische rentepolitiek tot een meer gelijkmatige ontwikkeling van het spaarbankwezen zal kunnen bijdragen.

De rentepolitiek der spaarbanken

Alvorens te komen tot een beschouwing over de rentepolitiek is het wellicht van belang enkele opmerkingen te maken over de functie der spaarbanken in het economisch leven. Hoewel sociale overwegingen bij het spaarbankbedrijf een voorname plaats innemen, dient daarnaast de economische functie bij het beheer voortdurend in het oog te worden gehouden, aangezien een bedrijf dat niet in een economische behoefte voorziet op den duur niet levensvatbaar is. Een nadere analyse van de economische functie biedt bovendien het voordeel dat deze enige geschikte aanknopingspunten oplevert, van waaruit het vraagstuk van de rentepolitiek op logische wijze kan worden benaderd.

Functie van de spaarbanken.

In de eerste plaats dient te worden opgemerkt dat de spaarbank een instituut is dat zich beweegt op het terrein van de *geldhandel*. Men verricht commerciële transacties met betrekking tot de overdracht van beschikkingsmacht over geldmiddelen. De rentevergoeding die aan de spaarders wordt uitbetaald draagt daarbij voor de spaarbank economisch het karakter van een inkoopprijs, terwijl de rente-opbrengst uit beleggingstransacties als verkoopprijs is aan te merken. Het verschil tussen inkoop- en verkoopprijs levert een marge op, de zgn. rentemarge, waaruit het bedrijfsinkomen wordt genoten en de bedrijfskosten kunnen worden betaald. Wanneer we deze commerciële functie nog wat nader trachten te preciseren dan blijkt dat deze betrekking heeft op de zgn. *collecterende* handel. Wat men in feite doet is het verzamelen van vele kleine gezinsbesparingen, teneinde deze in grotere bedragen op de kapitaalmarkt aan te bieden. Dat deze daarbij door het verschijnen van de zgn. spaarderssubstitutie tevens van karakter veranderen (d.w.z. als geheel niet meer direct opvraagbaar zijn) doet voor de strekking van het betoog in dit verband verder niet terzake. Wil men een parallel trekken met de *goederenhandel*, dan kan het spaarbankbedrijf in economisch opzicht worden vergeleken met het opkopersbedrijf.

Het feit dat het spaarbankbedrijf werkzaam is in de sector van de verzamelende (geld)handel heeft belangrijke consequenties ten aanzien van de prijspolitiek. De prijspolitiek van de collecterende handel is namelijk niet primair

gericht op de verkoopprijs, maar op de inkoopprijs. Zo ook bij een spaarbank. De rente op de kapitaalmarkt is voor de spaarbanken een gegeven grootheid, als gevolg van het feit dat het spaarbankaanbod slechts een gering onderdeel uitmaakt van het totale aanbod op de kapitaalmarkt. Bij de rentepolitiek der spaarbanken gaat het echter om het vaststellen van de hoogte der *inleggersrente*. Als logisch uitvloeisel van de verzamelfunctie kan in het algemeen verder nog worden opgemerkt dat de inleggersrente zo hoog mogelijk moet worden gesteld teneinde een zo groot mogelijk „aanzuiging” van spaargelden te verkrijgen.

Gebruikelijke wijze van calculeren.

De exploitatierekening van een spaarbank ziet er in grote lijnen uit als volgt. Credit: ontvangen rente uit beleggingen. Debet: uitbetaalde rente aan inleggers en administratiekosten. De opbrengstrente uit de beleggingen vertoont in de praktijk een vrij star karakter. Teneinde het betoog op dit punt niet onnodig gecompliceerd te maken wordt uitgegaan van de volgende vereenvoudigende veronderstellingen:

- een statische toestand, waarbij het bedrijf zich niet uitbreidt;
- er wordt uitsluitend belegd in langlopende leningen die in 30 jaar worden afgelost.

Bij deze veronderstellingen die het algemene beeld niet scheef trekken, ontwikkelt de redenering zich als volgt. De looptijd der leningen is 30 jaar. De gemiddelde looptijd van de gehele leningsportefeuille (oude en nieuwe contracten dooreen genomen) is derhalve 15 jaar. Per jaar komt gemiddeld $\frac{1}{15}$ deel vrij voor herbelegging. Wanneer we nu eens aannemen, dat de kapitaalrente stijgt met 1 pCt. bijv., van $3\frac{1}{2}$ naar $4\frac{1}{2}$, dan werkt in het eerste jaar deze hogere opbrengst slechts voor $\frac{1}{15}$ deel door op de totale beleggingsportefeuille. Er is onder deze omstandigheden geen aanleiding om de spaarbankrente te verhogen; deze zou slechts met $\frac{1}{15}$ pCt. kunnen stijgen. Deze wijze van calculeren, die dus geheel gebaseerd is op historische waarden, leidt derhalve tot een stabiele of starre spaarbankrente.

Wat zijn de gevolgen?

De uit een oogpunt van economische theorie welhaast klassiek te noemen gevolgen van een onjuiste prijspolitiek

in een vrije markt hebben zich bij het spaarbankbedrijf duidelijk gedemonstreerd.

- a. Bij gelijkblijvende spaarbankrente en daling van de kapitaalrente wordt de marge tussen deze beide grootheden smaller omdat de spaarbankrente niet wordt aangepast en dus economisch gezien eigenlijk te hoog ligt. Het gevolg is een grote toevloed van geldmiddelen, die waarschijnlijk slechts voor een deel het karakter hebben van spaargelden.
- b. Bij gelijkblijvende spaarbankrente en stijging van de kapitaalrente wordt de marge tussen deze beide grootheden breder, aangezien de spaarbankrente eigenlijk te laag ligt.

Deze laatste situatie heeft zich het afgelopen jaar voorgedaan. De rente voor nieuw geld op de kapitaalmarkt was gestegen tot 6 pCt., terwijl de spaarbankrente zich bewoog tussen 2,5 en 3. Dit had niet alleen tot gevolg dat de normale toestroming van nieuwe spaargelden verminderde, doch heeft daarnaast ertoe geleid dat grote bedragen bij de spaarbanken zijn weggevoerd.

Dit was in de eerste plaats het geval met de spaargelden die zijn aangewend voor het aankopen van de rentespaarbrieven voor de woningbouw. Deze gelden werden rechtstreeks op de kapitaalmarkt belegd, waarbij de tussenhandel (de spaarbank) werd overgeslagen. In de economische theorie staat dit verschijnsel, dat zich veelal voordoet als gevolg van een onjuiste prijspolitiek, bekend onder de naam uitschakeling.

Daarnaast deed zich nog een andere ontwikkeling voor. Aangelokt door de ruime marge tussen kapitaalrente en spaarbankrente begaven andere instituten zich op spaarbankterrein. De handelsbanken openden of vergrootten hun bestaande spaarafdelingen. Zij begonnen met een schone lei en boden voor nieuwe spaargelden, die direct voordelig konden worden belegd, een hogere rente. De spaarbanktegoeden die bij de handelsbanken zijn ondergebracht bedragen thans circa 250 mln. gulden en bewegen zich nog steeds in sterk stijgende lijn. Ook dit verschijnsel, namelijk het zich in de markt begeven van outsiders, is in de economische theorie welbekend en wordt daar beschouwd als een onvermijdelijk gevolg van een onjuiste prijspolitiek.

Het teleurstellende van deze gehele ontwikkeling is wel, dat gevreesd moet worden dat de spaarbanken op deze wijze een deel van hun debiet voorgoed hebben verloren.

Hoe staan de spaarbanken hiertegenover?

Omtrent de hierboven gesignaleerde ontwikkeling zijn enkele opmerkingen gemaakt door de voorzitter van de Nederlandse Spaarbankbond op de jaarvergadering die in juni van dit jaar is gehouden. Hij zei o.a. het volgende:

„Hier herhaalde zich de oude gang van zaken. Steeds wordt, wanneer de rentestand laag is, het geld overvloedig naar de spaarbanken gebracht, die daardoor wel gedwongen worden tot het nemen van laag rentende beleggingen, maar in tijden van rentestijging worden de opvragingen hoger en kunnen de spaarbanken niet, of slechts in beperkte mate van de renteverhoging profiteren.

Deze gang van zaken is daarom zo betreurenswaardig, omdat juist nu een hogere rentevergoeding door de spaarbanken misschien een verder afvloeien van gelden naar andere instellingen, die juist begonnen waren met het openen van zgn. spaarafdelingen, zou hebben kunnen tegen gaan. Deze andere instellingen konden wel een hogere rente vergoeden, deels omdat zij de hun toevertrouwde gelden in het eigen kredietbedrijf konden aanwenden, deels ook omdat zij wel aan nieuwe emissies konden deelnemen en niet belast waren met oude beleggingen tegen lage rente. Onder deze omstandigheden is het geen kunst om een spaarbedrijf op te richten met hoge rentevergoeding!”

Bij de lezing van deze woorden krijgt men de indruk dat hierin een zeker verwijt ligt opgesloten, zonder dat men zich in voldoende mate rekenschap geeft van de vraag of de spaarbanken zelf in dezen wel de juiste gedragslijn hebben gevolgd. Naar onze mening is er inderdaad aanleiding om deze vraag onder het oog te zien.

Toepassing vervangingswaardeprincipe.

In het voorafgaande is reeds enkele malen terloops opgemerkt, dat de spaarbanken een rentepolitiek hebben gevolgd die niet in overeenstemming is met de moderne economische inzichten. De fout is, dat men de vervangingswaardegedachte niet heeft toegepast. De leer van de vervangingswaarde, zo beknopt mogelijk geformuleerd, houdt in, dat op het moment dat het bedrijf een markttransactie doet met de buitenwereld, men die moet calculeren op de waarde van dat ogenblik.

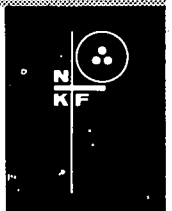
Voor de spaarbank betekent dit, dat men zich bij het verkrijgen van nieuw spaargeld moet afvragen, tegen welke rente kan ik dat nu beleggen. De toepassing van dit beginsel heeft tot gevolg, dat de rentepolitiek een meer dynamisch karakter verkrijgt. Het komt erop neer, dat men de beweging van de kapitaalrente volgt, uiteraard onder aftrek van de normale marge voor administratiekosten. Bij daling van de kapitaalrente leidt dit tot een tijdelijke winst op oude beleggingen; bij stijging van de kapitaalrente staat hier een verlies tegenover. Deze incidentele overschotten en tekorten kunnen via een prijsverschillenreserve worden geëgaliseerd. Het belangrijke voordeel van een dergelijke rentepolitiek is, dat de spaaromzet ook bij een oplopende rente blijft gehandhaafd.

Teneinde de bedoeling te verduidelijken zouden wij hier wederom een parallel willen trekken met de goederenhandel. Daar doet zich namelijk hetzelfde probleem voor. Nemen we als voorbeeld de detailhandel. Indien zich daar een prijs-

(Advertentie)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

Schrijver zet in dit artikel de regeling uiteen welke is vervat in de op 24 oktober 1958 te Genève onder auspiciën van de Internationale Suikerraad tussen 18 importlanden en 26 exportlanden afgesloten nieuwe internationale suikerovereenkomst. Hoewel zij verschillende belangrijke technische veranderingen inhoudt kan deze goederenregeling — de tweede suikerovereenkomst die sinds de oorlog tot stand komt — als een voortzetting van de vorige worden beschouwd. Geheel overeenkomstig de bepalingen van de oude suikerovereenkomst is de nieuwe overeenkomst er nl. op gericht door een regeling van het aanbod een toestand van evenwicht op de „vrije markt” te scheppen. De nieuwe suikerovereenkomst is naar schrijvers mening een internationale regeling van de goede soort. Van de twee grote internationale goederenovereenkomsten welke sinds de oorlog tot stand zijn gekomen, de tarwe- en de suikerovereenkomst, is het met eerstgenoemde sinds zij voor de eerste maal werd afgesloten (1949) bergafwaarts gegaan, maar met de suikerovereenkomst gaat het tot nu toe „crescendo”.

De nieuwe internationale suikerovereenkomst

Op 24 oktober 1958 werd te Genève onder auspiciën van de Internationale Suikerraad tussen 44 landen voor de duur van vijf jaar een internationale suikerovereenkomst afgesloten. Deze goederenregeling is de tweede suikerovereenkomst, die sinds de oorlog tot stand komt. De eerste eveneens de duur van vijf jaar (1 januari 1954-1959) en de nieuwe regeling kan als een voortzetting van de vorige worden beschouwd. Het doel van de nieuwe overeenkomst wordt in artikel 1 als volgt omschreven:

a. langs verschillende wegen te bereiken, dat de wereldsuikervoorziening plaats heeft tegen stabiele prijzen, die zowel voor de importlanden als voor de exportlanden aanvaardbaar zijn;

b. een geleidelijke verhoging van het wereldsuikerconsumptie alsmede een vergroting van het wereldsuikeranbod te bewerkstelligen;

(vervolg van blz. 991)

daling voordoet, is de winkelier in een vrije markt genoodzaakt om deze dadelijk aan de consument door te geven. Op zijn magazijnvoorraad, die hij duur heeft ingekocht, lijdt hij prijsverlies. Zou hij echter niet tot prijsverlaging overgaan, dan wendt het publiek zich tot anderen en stagneert de verkoop. Dit heeft gevolgen van nog ernstiger aard. Een dergelijke gang van zaken heeft zich in 1957 bij de spaarbanken voorgedaan en de gevolgen daarvan zijn ook thans nog duidelijk voelbaar.

Is het nu noodzakelijk om de kapitaalrente volledig te volgen? Dit behoeft zeker niet het geval te zijn. De spaargelden die bij de spaarbanken zijn ondergebracht zijn namelijk niet erg rentegevoelig. Als gevolg van allerlei wrijvingsverschijnselen komen zij niet zo gauw op grote schaal in beweging. Er is dus een zekere speelruimte aanwezig. Indien de marge tussen kapitaalrente en spaarbankrente groter wordt dan ongeveer anderhalf procent ontstaat echter al spoedig het gevaar, dat de spaargelden gaan zoeken naar wegen, welke buiten de spaarbanksfeer liggen.

Consequenties voor de rentepolitiek.

Het bovenstaande leidt tot de conclusie, dat de spaarbanken er goed aan zouden doen, om wat sneller te reageren op de veranderingen in de rentestand. Om een dergelijke

c. enerzijds mee te werken aan een verbetering van de levensomstandigheden van de consumenten en anderzijds de koopkracht van de landen, welke inkomsten in belangrijke mate van de produktie resp. de uitvoer van suiker afhankelijk zijn, te handhaven, zodat de producenten door het verkrijgen van redelijke opbrengsten in staat zullen zijn rechtvaardige arbeidsvoorwaarden en -lonen vast te stellen;

d. meer in het algemeen de internationale samenwerking inzake wereldsuikerproblemen te bevorderen.

In de internationale suikerovereenkomst wordt het zgn. „vrije deel” van de wereldsuikermarkt geregeld. De structuur van de wereldsuikermarkt is van typische aard: deze markt wordt nl. gekenmerkt door het bestaan van enkele preferentiële blokken. In feite vindt een groot deel van de wereldsuikerhandel plaats in het kader van preferentiële regelingen van het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde

lijke politiek te kunnen volgen, moeten zij echter over een reserve beschikken, teneinde tijdelijke tekorten op te vangen. De vraag, hoe groot deze reserve moet zijn, is in zijn algemeenheid niet zo gemakkelijk te beantwoorden. Dit is enerzijds afhankelijk van de fluctuaties in de kapitaalrente en anderzijds van de mate, waarin de beleggingen zich aan de marktprijs aanpassen, zoals dit bijv. het geval kan zijn met leningen onder hypothecair verband. Wat dit laatste betreft liggen de omstandigheden voor iedere spaarbank nogal verschillend.

Ook de grootte van de reeds ter beschikking staande reserves loopt bij de verschillende spaarbanken tamelijk uiteen. De heersende opvatting in spaarbankkringen is echter, dat deze reserves vooral moeten worden beschouwd als een stootkussen ter meerdere toewerking van de solvabiliteit. In de hierboven geschetste gedachtengang heeft de reserve echter nog een andere functie ernaast; zij wordt namelijk mede een instrument van rentepolitiek. Voorwaarde om een dergelijke rentepolitiek te kunnen doorvoeren is echter, dat de betrokken spaarbankbestuurders meer algemeen tot het inzicht komen, dat een dynamische rentepolitiek te een meer gelijkmatige ontwikkeling van het spaarbankwezen zal kunnen bijdragen.

Aerdenhout.

Dr. G. DOMMISSE.

Staten, de U.S.S.R., Frankrijk en Portugal. Het resterende deel van de wereldsuikermarkt, dat ongeveer 40 pCt. hiervan uitmaakt, staat bekend onder de benaming „vrije markt” en kan als zodanig worden beschouwd. Het is alleen dit deel van de wereldsuikermarkt, dat onder de bepalingen van de internationale suikerovereenkomst valt. Het deel van de internationale suikerhandel, dat reeds door de bestaande preferentiële verdragen was geregeld, valt dus geheel buiten de nieuwe overeenkomst.

Zoals reeds vermeld nemen 44 landen aan de nieuwe suikerovereenkomst deel (18 importlanden en 26 exportlanden). Van de grote exportlanden moeten speciaal Brazilië en Peru worden genoemd. Deze landen troffen wij niet bij de deelnemers van de eerste suikerovereenkomst na de oorlog aan. Door hun toetreden kunnen zij nu echter ook belangrijke hoeveelheden suiker op de vrije wereldmarkt gaan verkopen en daar deze landen na Cuba, Taiwan (= Formosa) en de Dominicaanse Republiek de grootste uitvoerlanden van suiker zijn, wordt de mogelijkheid van prijsstabilisatie voor de Internationale Suikerraad op deze wijze ook beter.

Geheel overeenkomstig de bepalingen van de oude suikerovereenkomst is de nieuwe overeenkomst erop gericht door een regeling van het aanbod een toestand van evenwicht op de „vrije markt” te scheppen. Daartoe hebben de exportlanden zich aan bepaalde basis-exporthoeveelheden gebonden. Voor de eerste drie jaar van de overeenkomst bedragen deze respectievelijk voor:

	(x 1.000 ton)
België (incl. Belgische Congo)	55 a
Brazilië	550
China (Taiwan)	655
Columbia	5
Cuba	2.415
Tsjechoslowakije	275
Denemarken	75
Dominicaanse Republiek	655
Frankrijk	20 a)
Oost-Duitsland	150
Haiti	45
Hongarije	40
India	100
Indonesië	350
Italië	20
Mexico	75
Koninkrijk der Nederlanden	40 b)
Peru	490
Filippijnen	25
Polen	220
Portugal (incl. Overzeese Gebiedsdelen)	20
Turkije	10
U.S.S.R.	200
Totaal	6.490 c

a) Rekening houdend met de banden die tussen Frankrijk, Marokko en Tunesië binnen de monetaire zone van de Franse frank bestaan en overwegend dat Marokko en Tunesië hun suiker van de „vrije markt” betrekken, is het Frankrijk toegestaan jaarlijks een hoeveelheid van 380.000 ton suiker boven zijn feitelijk uitvoerquotum te exporteren.

b) Het Koninkrijk der Nederlanden zal in de jaren 1959, 1960 en 1961 (in totaal genomen) niet meer suiker uitvoeren dan het in dezelfde periode invoert.

c) De totale netto-importbehoefte van de vrije wereldmarkt kan worden gesteld op 5,4 mln. ton.

De Internationale Suikerraad zal vóór het begin van ieder kalenderjaar een schatting maken van de netto-importbehoefte der deelnemende importlanden. Op grond hiervan zal aan ieder exportland naar evenredigheid van zijn basis-exporthoeveelheid een voorlopig exportquotum (zgn. initial export quota) voor het betrokken jaar worden toegewezen. Door op deze wijze het aanbod op het vrije deel der wereldmarkt te limiteren, hoopt men excessieve prijsdalingen te voorkomen. Tot zover stemt deze internationale suikerovereenkomst overeen met de vorige.

Er zijn echter vier belangrijke technische veranderingen:

a. Vóór 1 april van ieder kalenderjaar zal de Suikerraad de importbehoefte van de „vrije markt” opnieuw schatten en hij kan op grond daarvan — zowel in totaal als indivi-

dueel — veranderingen in de voorlopige exportquota aanbrengen. Dit punt is van belang, omdat de Suikerraad bij deze tweede schatting volledige rekening kan houden met de suikeropbrengst van de Europese suikerbieten-oogst, en deze laatste moet als de voornaamste variabele worden gezien bij de schatting van vraag en aanbod van suiker op de „vrije markt”.

b. De exportlanden hebben op zich genomen ieder jaar niet later dan 15 mei aan de Suikerraad mededeling te doen in hoeverre zij van hun toegewezen exportquotum gebruik zullen maken. De Raad kan de exportquota in dit geval dus ook herverdelen en dit kan hij nog zodanig op tijd doen, dat, wanneer er zich een tekort aan suiker openbaart, andere exportlanden deze suiker nog kunnen produceren.

c. De minimum-voorraad die de exportlanden bij het begin van ieder oogstjaar zullen aanhouden, is gesteld op 12½ pCt. van de basis-exporthoeveelheid van het betrokken land. (Dit is een kwart meer dan in de vorige suikerovereenkomst was aangehouden). Bovendien zullen de landen die in 1951 de Commonwealth Sugar Agreement hebben aangegaan (dit zijn Brits West-Indië, Brits Guyana, Mauritius en de Fidzji-eilanden van het Britse Gemenebest, alsmede het Australische Gemenebest en de Unie van Zuid-Afrika), nog een voorraad van 50.817 metrieke tonnen voor de „vrije markt” aanhouden.

d. De voorraadverplichting kan worden versterkt zodra de marktprijs boven \$ 3,75 per 100 lb. (= f. 31,42 per 100 kg) uitstijgt. In de suikerovereenkomst die 31 december 1958 ten einde loopt, kon dit geschieden, indien de suikerprijs zich tussen \$ 3,45 en \$ 4,— per 100 lb. (resp. f. 28,90 en f. 33,51 per 100 kg) bewoog. Ter nadere verduidelijking moge nog dienen, dat met de prijs wordt bedoeld de prijs voor het contract no. 4 op de New Yorkse suikerbeurs.

De basis-exporthoeveelheid voor Nederland bedraagt 40.000 ton. Bovendien is de bepaling opgenomen, dat Nederland over de eerstvolgende drie jaar samen niet meer suiker mag uitvoeren dan het invoert. In zekere zin betekent dit een beperking van Nederlands uitvoermogelijkheid, doch er bestaat nog een additionele exportmogelijkheid voor ons land ingevolge een speciale regeling voor de zes landen van zgn. Klein-Europa (België, Luxemburg, West-Duitsland, Frankrijk, Italië en Nederland), waarbij bepaald is, dat de suikerhandel tussen deze landen tot een hoeveelheid van 150.000 ton per jaar buiten de quota-regeling van de suikerovereenkomst komt te vallen. Deze punten maken het ons duidelijk, dat in voldoende mate rekening is gehouden met de positie die Nederland op de wereldsuikermarkt inneemt.

De regeling is wederom aangegaan voor de duur van vijf jaar. Zij zal 1 januari 1959 in werking treden tussen de landen die de overeenkomst hebben geratificeerd, mits deze landen 60 pCt. van de stemmen der importlanden en 70 pCt. van de stemmen der exportlanden vertegenwoordigen (volgens de verdeling die in de overeenkomst zelf is vastgelegd). Ook kunnen de landen de Regering van het Verenigd Koninkrijk — dit rijk is vanouds de zgn. depositouder — mededeling doen, dat zij zo spoedig mogelijk, liefst vóór 1 juni 1959, volgens de constitutionele procedure van hun land tot ratificatie zullen proberen te komen. In dat geval zal het land het akkoord van 1 januari 1959 af voorlopig kunnen toepassen. Tussen de deelnemende landen is verder nog afgesproken, dat na drie jaar de werking van de overeenkomst ten aanzien van prijzen en hoeveelheden zal worden herzien en dat op dat ogenblik ook elk land vrij zal zijn uit te treden.

De Nederlandse industrie in het derde kwartaal van 1958

De verbetering van de gang van zaken in vele sectoren van de industrie, waarvan wij in ons vorige verslag ¹⁾ reeds melding konden maken, vond in het derde kwartaal voortzetting. De produktie-indexcijfers tonen maand voor maand een stijgende trend en vooral in september lag de bedrijvigheid op een belangrijk hoger peil dan in september 1957. Het totale resultaat van het derde kwartaal is dan ook, dat het produktievolume ten minste gelijk was aan dat van het vergelijkbare tijdvak van het voorgaande jaar. De daling ten opzichte van het tweede kwartaal, die zich in verband met het seizoen normaal pleegt voor te doen is dit maal, door de algemeen stijgende tendentie, uitgebleven.

Onderstaand overzicht geeft een beeld van de industriële bedrijvigheid in 1957 en de eerste drie kwartalen van 1958 ²⁾.

*Volume-indexcijfers van de industriële produktie, excl.
de bouwnijverheid*
1953 = 100

	1957		1958	
	maand- cijfers	kwartaal- cijfers	maand- cijfers	kwartaal- cijfers
januari	128		121	
februari	119	124	113	119
maart	126		123	
april	125		124	
mei	136	129	128	127
juni	125		130	
juli	129		126	
augustus	122	125	122	126
september	124		131	
oktober	133			
november	127	125		
december	115			

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 27 augustus 1958.

²⁾ Alle in dit overzicht gebruikte cijfers zijn, tenzij anders is vermeld, ontleend aan of berekend met behulp van publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ook het beloop van de werkloosheidscijfers en de toename van de opdrachten bij de meeste bedrijven wijzen op een herstel. De beoordeling van de meeste ondernemers van de vooruitzichten voor het komende jaar is dienovereenkomstig optimistischer dan ongeveer een jaar geleden.

Inmiddels is het herstel nog van vrij bescheiden omvang en uit een oogpunt van werkgelegenheid en handhaving van het welvaartspeil zal de stijging stellig aanzienlijk krachtiger moeten worden.

Opmerkelijk is, dat bij vele industriële bedrijven de export een vrij belangrijke stijging heeft ondergaan. Dit verschijnsel kan voornamelijk aan een tweetal factoren worden toegeschreven.

In de eerste plaats hebben vele bedrijven in de jaren van hoogconjunctuur — vooral in het topjaar 1956 — door de zuigkracht van de binnenlandse markt de uitvoer enigszins verwaarloosd. Toen de vraag uit het binnenland begon te dalen, ging men weer meer aandacht aan de export schenken. Deze omschakeling heeft echter tijd gekost. Vandaar, dat zij eerst in de loop van 1958 in belangrijke mate vruchten ging afwerpen. Als voorbeelden van bedrijfstakken, waarin zich dit verschijnsel heeft voorgedaan, noemen wij de confectie-industrie en sommige sectoren van de katoenindustrie. Opgemerkt zij nog, dat de ondernemers, die ten tijde van de hoogconjunctuur de export niet verwaarloosden, het minst de nadelige gevolgen van de recessie hebben ondervonden. Immers, deze producenten bleven vaste voet op de buitenlandse markten behouden, waardoor, toen de binnenlandse afzet terugliep, de export zonder grote moeilijkheden en vertragingen kon worden opgevoerd.

De tweede factor, welke tot de vergroting van de export heeft geleid, is de Eurómarkt. In verband hiermede gaat men er steeds meer toe over, de markten van de bij dit verdrag aangesloten landen en de eventuele vrijhandels-

(vervolg van blz. 993)

De administratieve tenuitvoerlegging van de overeenkomst wordt opgedragen aan de Internationale Suikerraad. In deze Raad hebben zowel de importlanden als de exportlanden zitting; het totaal aantal stemmen van de importlanden is gelijk aan dat van de exportlanden.

De nieuwe suikerovereenkomst is onzes inziens een internationale regeling van de goede soort. De vorige suikerovereenkomst (1954-1958) heeft ontegenzeggelijk prijsstabiliserend gewerkt. Een uitzondering hierop vormde slechts, dat er zich door een samenloop van ongunstige omstandigheden tegen het einde van 1956 een ernstig tekort aan suiker op de vrije wereldmarkt openbaarde. Men heeft toen ondanks de getroffen maatregelen niet kunnen verhinderen, dat de suikerprijs in april 1957 tot \$ 6,85 per 100 lb. (= f. 57,39 per 100 kg) opliep, doch men heeft zich hierdoor kunnen bezinnen op betere voorzieningen in een nieuwe overeenkomst om in de toekomst dergelijke excessieve prijsafwijkingen te voorkomen.

Sinds de oorlog zijn er twee grote internationale goederenovereenkomsten tot stand gekomen, de tarwe-overeenkomst en de suikerovereenkomst. Het verschil tussen beide regelingen is in de eerste plaats de opzet, maar verder o.a. dat het met de tarwe-overeenkomst sinds zij voor de eerste maal werd afgesloten (1949) bergafwaarts is gegaan; met de suikerovereenkomst daarentegen gaat het tot nu toe „crescendo”.

Het Britse blad „The Economist” schrijft in dit opzicht, dat geen enkele goederenovereenkomst volmaakt kan zijn, maar dat de nieuwe suikerovereenkomst toch zeker de beste regeling vervat die men zich voor internationale goederenregelingen kan denken ¹⁾. Moge men over vijf jaar, als de tweede suikerovereenkomst ten einde loopt, nog hetzelfde oordeel over deze overeenkomst kunnen vellen als thans.

¹⁾ s-Gravenhage.

Dr. G. GREIDANUS.

¹⁾ „The Economist” van 1 november 1958, blz. 444.

zone-landen te bewerken. Vooral Duitsland staat als afzetgebied in het middelpunt van de belangstelling. Het zijn vrijwel uitsluitend de grote en middelgrote bedrijven, welke op dit punt actief zijn. Dit is begrijpelijk, indien men bedenkt, dat een intensieve bewerking van de buitenlandse afzetmarkten een vrij kostbare zaak is. De kleine bedrijven kunnen deze kosten niet alleen opbrengen. Alleen wanneer deze bedrijven tot één of andere vorm van samenwerking geraken, zullen voor hen mogelijkheden in het buitenland aanwezig zijn. Doch ook met het oog op de te verwachten toenemende concurrentie op de Nederlandse markt als gevolg van de E.E.G. is samenwerking gewenst. Dit geldt overigens niet alleen voor de kleine bedrijven; ook de grote bedrijven zullen op de een of andere wijze dienen samen te werken. In het afgelopen jaar is reeds een aantal gevallen van samenwerking tot stand gekomen. Deze hadden betrekking op de research, produktieverdeling en bewerking van de markt.

Hoewel de spanning op de arbeidsmarkt in het algemeen is verdwenen, levert de voorziening van werkkrachten in vele gevallen nog moeilijkheden op. In sommige streken is er nog sprake van een ernstig tekort aan personeel. O.a. in enkele gebieden langs de grens is dit het geval. Aantrokken door de aanzienlijk hogere lonen gaan vele arbeiders uit deze gebieden in Duitsland werken.

Ook het aanbod van geschoolde arbeidskrachten is nog allesbehalve gunstig. Het ziet er niet naar uit, dat hierin spoedig verbetering komt. Eerder is het tegendeel te verwachten. Immers, de snelle voortschrijding van de techniek stelt aan de mens steeds hogere eisen, waardoor de vraag naar geschoold personeel zal toenemen.

Richten wij thans onze aandacht op de gang van zaken in enkele bedrijfstakken.

De bedrijvigheid in de *chemische industrie* nam verder toe. Het produktie-indexcijfer (exclusief de aardolieprodukten) voor deze bedrijfstak bedroeg in de verslagperiode 134 tegen 130 in het derde kwartaal van 1957. De gunstige gang van zaken bij de meeste onderdelen van deze industrie komt, behalve in de toegenomen bedrijvigheid, tot uitdrukking in de onafgebroken stijging van zowel de binnen- als de buitenlandse afzet.

In de *metaalnijverheid* onderging het volume van de produktie gedurende de verslagperiode wederom een uitbreiding, waarmede het peil 5 pCt. boven dat van het derde kwartaal van 1957 kwam. Zoals dat de laatste tijd vrijwel steeds het geval is geweest, had ook ditmaal de basisindustrie in deze stijging een belangrijk aandeel.

De bedrijvigheid op de grote *scheepswerven* was groter dan ooit tevoren. Indien zich geen annuleringen voordoen hebben de meeste van deze werven nog voor enige jaren werk. Inmiddels hebben de nieuwe opdrachten echter een aanzienlijke daling te zien gegeven.

Vele kleine werven daarentegen hebben met onderbezetting te kampen. Vooral in Friesland en Groningen hebben de scheepsbouwbedrijven het moeilijk, daar de meeste opdrachten zijn uitgevoerd en als gevolg van de slechte gang van zaken in de kustvaart, nieuwe bestellingen uitblijven.

In onderstaande tabel geven wij enkele cijfers met betrekking tot de scheepsbouw (excl. coasters) in de eerste drie kwartalen van 1958.

De situatie in de meeste sectoren van de *textielindustrie* gaf in het algemeen ten opzichte van het voorafgaande kwartaal slechts weinig of geen verbetering te zien. In de

Produktie Nederlandse scheepsbouw a)
in B.R.T.

	1958		
	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal
Begonnen	162.063	145.503	148.961
Te water gelaten	132.161	119.199	184.782
Voltooid	124.896	116.328	128.672
In aanbouw einde kwartaal	695.364	724.864	750.917

a) Ontleend aan Lloyd's Register of Shipbuilding Returns.

wolnijverheid echter trad bij een aantal bedrijven in de kledingstoffensector een flink herstel in. Deze opleving deed zich voor ten aanzien van zowel dames- als herenstoffen.

Bij vele *katoenweverijen* nam de uitvoer toe, hier en daar zelfs in belangrijke mate. De stijging was echter in het algemeen niet voldoende om het verlies op de binnenlandse markt te compenseren.

Vermeldenswaard is, dat een Brits textielbedrijf in samenwerking met een aantal Nederlandse textielfabrieken een nieuwe industrie heeft gevestigd, welke „non-woven” stoffen zal gaan vervaardigen. Het bedrijf, dat het eerste van deze aard in Nederland is, zal in Veenendaal worden gevestigd.

De gang van zaken in de *confectie-industrie* vertoonde een verbetering. De stijging in de uitvoer hield aan; vooral de export naar West-Duitsland nam toe. Daar tegelijkertijd de invoer daalde, onderging de „kledingbalans” een verdere verbetering.

De *bouwbedrijven* herstelden zich enigszins van de inzinking, welke zij nog betrekkelijk kort geleden ondergingen. De gevolgen van de bestedingsbeperking c.a. worden geleidelijk minder gevoeld, al blijft de hoge kapitaalrente voor opdrachtgevers nog wel een belemmering.

Voltooid werden in de eerste 9 maanden van 1958 64.002 woningen, ten opzichte van 62.238 in de eerste drie kwartalen van 1957. De opleveringen in het derde kwartaal van 1958 waren echter in verhouding tot deze cijfers gering, nl. 20.743 tegenover 21.124 in het derde kwartaal van 1957. Hierin weerspiegelt zich enigszins het beloop van het aantal begonnen woningen, ongeveer een jaar geleden. De aantallen begonnen woningen zijn in 1957 vrij hoog geweest om op het eind van dat jaar te dalen; dit begint thans tot uitdrukking te komen in de omvang van de opleveringen. Inmiddels neemt het aantal woningen, met de bouw waarvan wordt begonnen en daardoor het aantal dat in aanbouw is, weer toe.

In de *bouwmateriaalindustrie* viel in de meeste sectoren een verdere stijging van de afzet waar te nemen. In september verliep de opgaande lijn van de afleveringen voor sommige produkten, zoals metselbaksteen, sterk progressief. Daar de produktie niet of in mindere mate toenam daalden de voorraden. Niettemin liggen deze niet alleen aanzienlijk boven het peil van de overeenkomstige tijdstippen in 1957, doch ook nog boven het niveau, dat als normaal wordt beschouwd. Gezien de nog steeds toenemende activiteit in de bouwnijverheid kunnen de vooruitzichten in de bouwmateriaalindustrie niet ongunstig worden beoordeeld. De moeilijkheden met de arbeidsvoorziening in het aan Duitsland gelegen Limburgse grensgebied hielden onverminderd aan. Zolang in Duitsland aanzienlijk hogere lonen worden betaald dan in Nederland zal het tekort aan personeel blijven bestaan.

De meubelindustrie ondervond evenals in de voorafgaande periode de nadelige invloed van de invoer van Zuid-slavische meubelen. Deze meubelen worden in tamelijk grote hoeveelheden op de Nederlandse markt gebracht tegen prijzen, welke aanzienlijk beneden die van de Nederlandse produkten liggen.

De bedrijvigheid in de papierindustrie lag in juli nog op een lager peil dan in de overeenkomstige maand van 1957. In augustus werd het niveau van het voorafgaande jaar wederom overschreden, terwijl in september het herstel voortzetting vond.

De situatie in de strokartonindustrie gaf in augustus een verbetering te zien. In de daaropvolgende maand liep de afzet echter weer terug. Op grond hiervan verhoogde de Vereniging van Strofabrikanten de produktiebeperking voor oktober van 20 tot 25 pCt.

Het produktie-indexcijfer voor de voedings- en genotmiddelenindustrie bleef ten opzichte van hetzelfde kwartaal van 1957 vrijwel onveranderd.

Opvallend was de gunstige gang van zaken bij de bierbrouwerijen. Hoewel het weer gedurende de zomermaanden in vergelijking tot dat van 1957 ongunstig was, nam het binnenlandse verbruik nog iets toe. Voorts vond de sedert geruime tijd aan de gang zijnde stijging van de export voortzetting. Vooral in de Euromarkt-landen en in de Verenigde Staten werd het afzetgebied belangrijk uitgebreid.

Berichten uit de sigarenindustrie wijzen erop, dat de Euromarkt in het middelpunt van de belangstelling staat. Dit is begrijpelijk, daar de voorgestelde verhoging van het invoerrecht op ruwe tabak van een zodanige omvang is, dat ernstige repercussies zijn te verwachten. Men is er zich terdege van bewust dat alles in het werk moet worden gesteld de concurrentiepositie zo gunstig mogelijk te maken. Als voorbeeld van de op de Euromarkt gerichte activiteit noemen wij de vestiging door de grote Nederlandse sigarenfabrieken van een bedrijf in West-Duitsland. Hierdoor wordt het mogelijk aldaar nu reeds een Nederlands kwaliteitsprodukt op de markt te brengen.

's-Gravenhage.

A. G. TER HENNEPE.
J. C. BOTTEMA.

INGEZONDEN STUKKEN

Verskil tussen afbetaling en personal loan

De heer G. E. Rotgans te 's-Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 22 oktober jl. wijdt de heer Rodrigues Brent enkele beschouwingen aan de verschillen tussen koop op afbetaling en „personal loans”, met de strekking waarvan tot op zeer grote hoogte kan worden ingestemd. Ook voor Nederland is dit vraagstuk thans van actuele betekenis geworden nu de Twentsche Bank, de Amsterdamsche Bank en de Nederlandsche Middenstandsbank tot het verstrekken van dit soort leningen zijn overgegaan. Gemeend wordt echter dat de „personal loan” in Engeland, behalve de door de heer Brent aangestipte, ook nog andere — en zeker niet te onderschatten — voordelen voor de kredietnemer biedt.

In de eerste plaats reeds door de kwijtscheldingsclausule ingeval van overlijden voordat de gehele bankschuld is afbetaald. Uiteraard zal deze figuur tot de uitzonderingen blijven behoren. Dit neemt echter niet weg dat — en dit geldt juist voor de „trieste” gevallen — hierdoor (soms ernstige) moeilijkheden voor de nabestaanden kunnen worden voorkomen. Ik vraag mij dan ook af — en speciaal gezien de op zich zelf veelal (zeer) hoge totale bij huurkoop

in rekening gebrachte rente en kosten — waarom ook daarbij deze clausule niet al lang werd opgenomen.

Niet kan echter worden ingestemd met de slotalinea van het artikel van de heer Brent, waar wordt opgemerkt: „De „personal loan” zal de verbruiker (in Engeland) waarschijnlijk evenveel kosten als het afbetalingskrediet maar verschaft hem aanzienlijk ruimer armslag voor zijn economisch handelen”. De „personal loan” wordt immers, praktisch zonder berekening van bijkomende kosten, verstrekt op basis van een rentevergoeding van 5 pCt. per jaar over het oorspronkelijke bedrag van de lening en dit is wel zeer veel lager dan de beloning die de kredietgever bij de verlening van huurkoopkredieten verlangt.

In Engeland bijv. ligt het praktisch laagste tarief hiervoor bij de financiering van de aankoop van automobielen in huurkoop. Daarbij wordt algemeen uitgegaan van een basistarief van ten minste 7 pCt. tegenover 5 pCt. bij de „personal loan”. Op zich zelf betekent dit reeds een zeer belangrijk kostenverschil. Maar er is nog meer. In het Verenigd Koninkrijk kan voor huurkoopcontracten geen aanspraak worden gemaakt op (inkomsten) belastingreductie voor de rente. Dit kan wel bij financiering van het krediet via de „personal loan” en daardoor wordt het netto-kostenverschil nog groter.

Duidelijk komt dit naar voren uit onderstaande cijfers, waarin de totale kosten — in Engeland — bij aanschaffing van een auto met huurkoopkrediet en door middel van een „personal loan” voor de diverse gevallen tegenover elkaar zijn gesteld. Als vergelijkingscijfers zijn hierbij telkens genomen de sommen van eerste betaling plus de termijnen, waarbij de belastingcompensatie, in de eerste kolom, in mindering is gebracht.

Terugbetaling £ 750

	Via „personal loan”		Huurkoop b)
	met belastingcompensatie a)	zonder belastingcompensatie	
	£	£	
12 mnd.	771 12 0	787 10 0	802 10 0
18 mnd.	782 7 0	806 5 0	832 10 0
24 mnd.	793 3 0	825 0 0	862 10 0

a) Inkomstenbelasting van 8/6 per £.

b) Voor 12 maanden 7 pCt., voor 18 maanden 11 pCt. en voor 24 maanden 15 pCt.

Bij de terugbetaling in 24 termijnen bijv. komt dit er dus op neer, dat de rente plus kosten bij huurkoop £ 112.10 of 15 pCt. en ingeval van een „personal loan” met belastingreductie £ 43.3; of 5,75 pCt. van de geleende som bedragen. Dit verschil mag toch zeker wel de moeite waard worden genoemd.

Ter vergelijking een Nederlands voorbeeld. Voor duurdere televisietoestellen bedraagt bij huurkoopcontracten met een looptijd van 18 maanden de ingecalculerde vergoeding voor rente en kosten op het ogenblik bijna 17 pCt. van de contante prijs. Bij de persoonlijke leningen, waarbij de rente vooruit dient te worden betaald betekent een rente van 5 pCt. per jaar voor 18 maanden ca. 7,9 pCt. Bij aanschaffing van bijv. een televisietoestel van f. 1.000 moet dus de koper op krediet, die zijn aanschaffing op huurkoopbasis doet, aan rente plus kosten in totaal ca. f. 165 betalen, terwijl degene, die de gelegenheid krijgt dit via een persoonlijke lening te doen, in totaal niet meer dan ca. f. 80 boven de contante prijs betaalt, welk bedrag dan nog verminderd wordt met de fiscale compensatie, die al gauw boven de 20 pCt. voor deze f. 80 zal komen te liggen.

Gemeend wordt dan ook te mogen stellen dat, zowel in Engeland als in Nederland, de persoonlijke leningen juist voor de kredietnemers uiterst belangrijk financieel voordeel op kunnen leveren.

NASCHRIFT

Ik hield mij aan principiële, onveranderlijke verschillen tussen de twee systemen, t.w.: een banklening is werkelijk krediet, dat het economisch handelen verruimt voor fabrikant, handelaar en verbruiker, terwijl afbetaling de bestedingsmacht van de verbruiker kanaliseert. Afbetalingsmagazijnen vertonen de neiging om de meest gangbare artikelen van alle branches te gaan leveren, zich daarmee een „corner” verschaffend op het inkomen van een groep verbruikers. Daardoor kan ook de fabrikant die verbruikers alleen via het afbetalingsmagazijn bereiken en niet via de tussenhhandel, zoals wel het geval zou zijn als die verbruikers zich van een banklening bedienen. Bij een sterk ontwikkeld afbetalingsstelsel, zoals in de Verenigde Staten, duurt die „corner” jarenlang omdat de afbetaler telkens in een nieuwe transactie gewikkeld wordt vóór de lopende is afgedaan.

Gaan de banken zich in ernst op persoonlijke leningen toeleggen dan kan niet anders verwacht worden dan dat de afbetalingsmagazijnen de variabele factor, hun condities, in een concurrentiepositie gaan brengen. Die concurrentie met condities voeren zij onderling alreeds. Soms door geheel of gedeeltelijk „gratis” verzekering van het geleverde; zelfs wel door een verzekering die eenzelfde effect beoogt als delging van de schuld bij overlijden. Ongeacht haken en ogen is dit een concurrentiemiddel dat bestaat en verbeterd kan worden. Terwille van de zuiver principiële vergelijking opperde ik veronderstellenderwijze („waarschijnlijk”) dat qua kosten wel met de banklening geconcurrereerd zal kunnen worden. Dat zouden afbetalingszaken ook wel moeten doen, anders gaat het grootste deel van de goede kredieten naar de banken en krijgen de afbetalingszaken de kredietnemers, die de banken niet willen hebben. Het verschil met de geachte inzender is dat hij bepaalde gevallen behandelde, van het standpunt van de verbruiker, terwijl ik probeerde de twee systemen in hun uitwerking tegenover alle betrokkenen tegenover elkaar te plaatsen. Vermoedelijk zouden wij het in principe niet broederlijker eens kunnen zijn. Niet te verwonderen, want het Engelse woord *brent* betekent rotgans.

Bergen N.H.

A. RODRIGUES BRENT.

Beperking van de melkproductie ongewenst

Jr. G. M. Hoornsman te Hilversum schrijft ons:

Aan het slot van zijn artikel onder bovenstaande titel in „E.-S.B.” van 8 oktober 1958 formuleert Drs. C. de Jager enige wensen ten aanzien van het overheidsbeleid inzake de zuivel en vraagt hij met name om een onderzoek door onpartijdige deskundigen naar de mogelijkheid om ter besparing van de zeer hoge daaraan verbonden kosten (en bevordering van de smaak en hoedanigheid), het standaardiseren van consumptiemelk geheel te doen vervallen.

Ons bezwaar richt zich in de eerste plaats tegen de bewering dat het standaardiseren gepaard zou gaan met zeer hoge kosten, omdat hierdoor de indruk gewekt wordt dat de prijs van de consumptiemelk aanzienlijk lager zou kunnen zijn indien dit standaardiseren achterwege zou worden gelaten. Wij zijn ons ervan bewust dat zeer hoog een aanduiding is waarvan het gebruik in een concreet geval afhankelijk is van het subjectieve oordeel. Het zou derhalve

prettig zijn geweest indien deze kosten in cijfers zouden zijn aangegeven. Een mogelijkheid hiertoe is gegeven in het antwoord van Minister Vondeling op vragen van het Tweede Kamerlid, de heer Egas (aanhangel tot het verslag van de handelingen der Tweede Kamer — 3175).

Op een totale kostprijs per liter consumptiemelk van 43,8 cent bedragen de aanvoer-, verwerkings- en administratiekosten 3,75 cent, als volgt samengesteld: 0,97 cent aanvoerkosten, 0,13 cent administratieve heffing en 2,65 cent verwerkingskosten. Het gehele be- en verwerkingsproces door de zgn. standaardisatiebedrijven (melkinrichtingen) kost dus 2,65 cent per liter, dit is ca. 6 pCt. van de totale kostprijs. Het lijkt ons niet juist om in dit verband te spreken van zeer hoge standaardisatiekosten.

Ons tweede bezwaar richt zich tegen het gebruik van het woord standaardisatiekosten zonder dat wordt aangegeven wat onder standaardisatie wordt verstaan. Onder standaardiseren van consumptiemelk verstaat men in het zuivelbedrijf het op een standaard-vetgehalte brengen van deze melk. Hoe hoog dit is, is irrelevant en heeft op de omvang van de te verrichten bewerking vrijwel geen invloed. Dit eigenlijke standaardiseren is slechts een onderdeel van het bewerkingsproces dat de melk in de standaardisatiebedrijven ondergaat. De aan dit standaardiseren verbonden kosten zijn daarmee in overeenstemming en bedragen slechts een fractie van een cent per liter. Bovendien, hoe zou men dit standaardiseren achterwege willen laten bij een produkt dat in zijn oorspronkelijke vorm een grote spreiding in vetgehalte vertoont?

Het is mogelijk dat Drs. De Jager onder standaardisatie het gehele bewerkingsproces, bestaande uit: ontvangen, wegen en op vetgehalte bemonsteren en onderzoeken per leverancier, reinigen, koelen, centrifugeren, pasteuriseren, standaardiseren, koelen en opslaan heeft begrepen. Het vermijden van de daaraan verbonden kosten — ad 2,65 cent per liter — betekent dan het terugkeren tot de situatie waarin de veehouder zijn verse, ongereinigde en ongepasteuriseerde — en dus niet ziektekiemvrije melk — in de stad komt uitventen. Het wil ons voorkomen dat aan dit systeem wel enige moeilijkheden en bezwaren zijn verbonden. Hoe wil men bijv. in het tekort aan melk in het westen van het land voorzien? Moet de boer uit de Achterhoek zijn melk dan maar persoonlijk naar Amsterdam, Rotterdam of 's-Gravenhage brengen? Wil men de volksgezondheid in gevaar brengen door de voorschriften en maatregelen op kwalitatief en medisch-hygiënisch gebied, waarvan de uitvoering in de standaardisatiebedrijven plaatsvindt, maar terzijde schuiven?

Ten slotte zouden we het antwoord willen memoreren dat Minister Vondeling heeft gegeven op de vraag van het Kamerlid de heer De Ruiter, of het niet mogelijk zou zijn om spoedig te komen tot een veel eenvoudiger en goedkoper systeem van melkvoorziening (zie aanhangsel tot het verslag van de handelingen der Tweede Kamer — 3192). De Minister zegt hierin, dat: ervan uitgaande dat het huidige distributiesysteem van consumptiemelk nodig is en dat de taak, welke de consumptiemelkfabrieken hierin als aanvoerende en als distribuerende organen vervullen, niet gemist kan worden; dat voorts aan de consument een minimum-vetgehalte in de melk gegarandeerd moet worden; dat de aanvoer-, verwerkings- en administratiekosten bij standaardisering van melk, op welk vetgehalte dan ook, vrijwel gelijk blijven, hij van oordeel is dat een eenvoudiger en goedkoper systeem, waarmee zowel de producent als de consument gebaat zou zijn; niet mogelijk is.

NASCHRIFT

Door een te enge interpretatie van het begrip „kosten” is aan Ir. Hoornsman tot onze spijt de inhoud van de gestelde vraag ontgaan. Het gaat hier niet om de kosten van het standaardiseren in beperkte of in ruime zin. Deze worden door het Produktschap Zuivel trouwens officieel vastgesteld. Waar het om gaat is, of de consumptiemelkvoorziening via standaardisatie nog langer doelmatig is.

De door ons gebezigde aanduiding „zeer hoog” moet relatief worden gezien, dus geplaatst worden in het economisch oordeel van offer t.o.v. nut. Hierbij moeten alle relevante factoren in aanmerking worden genomen. Bij het offer niet alleen de kosten van boerderij tot consument, maar óók de kwaliteitsvermindering, de beperkte vrijheid van keuze voor de consument en het effect van standaardisatie met een laag vetpercentage op de internationale betrekkingen. Bij het nut niet alleen de waarde van de consumptiemelk (2,5 pCt. vet); maar óók die van de vrijkomende boter en karnemelk (zowel als deviezenbron als in zijn effect op het loon- en prijspeil), de wintervetpositie (mede i.v.m. eventuele repercussies voor de industriële melkverwerking), de consumptiemelkvoorziening in de winter en de mogelijkheid van uitbetaling der veehouders op basis van het vetpercentage.

Door de invloed van opgetreden wijzigingen op deze factoren na te gaan, is het mogelijk het subjectief oordeel in belangrijke mate te objectiveren: Aan de zijde van het offer traden verhogingen op: de totale kostprijs per liter consumptiemelk ligt thans op 143 pCt. van de verrekenprijs ad f. 30,55 (op 9 januari 1955: 136 pCt. van f. 25), terwijl de zuivelsituatie het nadelige effect van het op 2,5 pCt. vet standaardiseren op de internationale betrekkingen heeft versterkt. Aan de zijde van het nut zien wij een scherpe afname: de waarde van bepaalde factoren daalde aanmerkelijk, van sommige zelfs tot nihil.

De conclusie is derhalve gerechtvaardigd, dat een aanmerkelijke verslechtering in de verhouding offer: nut is opgetreden. Deze omstandigheid noopt tot ernstige bezinning en tot het zoeken naar andere wegen. Veehouders, melkfabrieken en -handel, en de Staat hebben alle één belang: opvoering van de melkconsumptie. Een der voorwaarden hiervoor is levering van een kwaliteitsproduct. De wijze, waarop het standaardiseren wordt toegepast, doet hieraan afbreuk. Indien men ervan uitgaat, dat standaardisatie nodig is óók bij een hoog percentage vet, negeert men de invloed van de aantasting van de smaak en legt weer eenzijdig het accent op het vetpercentage als de enig zaligmakende kwaliteitseis. Belangrijk zijn echter al die factoren, die het mogelijk maken, dat het verschil tussen de hoedanigheid en smaak van de melk, die de boerderij verlaat en die, welke de consument bereikt, *minimaal* is. Service, reclame, uiterlijk aanzien e.d. zullen dan de rest doen, zelfs al zou de prijs iets hoger uitkomen.

Maarssen.

Drs. C. DE JAGER.

BOEKBESPREKINGEN

Dr. E. W. Meier: *De Europese economische integratie. Aspecten der Economische Politiek VI.* H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden 1958, 347 blz., f. 16,50 geb.

Het boek van de heer Meier over de Europese integratie is breed opgezet. Met vaart en ook met vaardigheid contereft de schrijver het beeld van de Europese integratie zoals

dit er op het ogenblik uitziet. Ik zou het boek willen beschrijven als: „het integratie cinerama 1958”.

Wat het boek biedt is in de eerste plaats een kritische beschouwing over het E.E.G.-verdrag (blz. 101-290); voorts een beschouwing over het Euratom-verdrag (blz. 293-314) en ten slotte een korte schets over enkele problemen met betrekking tot de Vrijhandelszone (blz. 317-336). Deze drie delen worden voorafgegaan door een deel getiteld: „Theorie en praktijk van de integratie” (blz. 1-100), waarvan het grootste deel in beslag wordt genomen door een voorgeschiedenis van de E.E.G. en van Euratom. In deze voorgeschiedenis worden zowel de reeds vergeten plannen Stikker, Pella, Pfiimlin, Mansholt, etc. op het gebied van de economische integratie nog eens opgehaald, als ook een samenvatting gegeven van de resultaten van de Benelux en de E.G.K.S. Het overblijvende gedeelte van dit eerste deel wordt gewijd aan de problematiek van de integratie in het algemeen.

Uit de hierboven aangegeven algemene indeling van het werk blijkt wel, dat het accent sterk ligt op de beschrijving en de analyse van het E.E.G.-verdrag en het Euratomverdrag. Op zichzelf vormen deze beschrijving en analyse een behoorlijk stuk werk. De schrijver is goed op de hoogte van de problemen, welke zich bij de onderhandelingen over de verdragen hebben voorgedaan en zich straks bij de uitvoering van het Verdrag zeker opnieuw zullen voordoen. Zijn belezenheid is groot en hij verwerkt in zijn boek gelukkig ook vele niet geciteerde documenten en gegevens. Wat de wel geciteerde passages betreft moet mij slechts de kleine kanttekening van het hart, dat hij op dit punt niet altijd even gelukkig is en dat hij met name herhaalde malen bepaalde evidente vanzelfsprekendheden meent te moeten adstrueren met verwijzing naar andere auteurs. Moet nu werkelijk de heer Franken worden aangehaald voor de conclusie, dat „het eindresultaat van de verschuivingen in het handelspatroon als gevolg van de integratie, niet met enige nauwkeurigheid is te voorzien?” (blz. 31).

De schrijver, voor wie dit boek een dissertatie was, heeft terecht niet willen volstaan met een zuivere beschrijving van de inhoud en de problematiek van het Verdrag. Hij heeft de inhoud van het Verdrag willen toetsen aan een bepaald criterium en bepaalde uitgangspunten. Hij heeft hiervoor gekozen wat men zou kunnen noemen: „de ideale integratie”. Het essentiële element van deze ideale integratie is voor de schrijver, dat in het algemeen de economische, monetaire en sociale politiek van de Westeuropese landen onttrokken zou moeten worden aan de nationale regeringen en zou moeten worden overgedragen aan een Europese regering, zulks onder inachtneming van het bekende subsidiariteitsbeginsel.

Indien men het E.E.G.-verdrag op deze wijze benadert en aan het criterium van de ideale integratie toetst, is het begrijpelijk dat het oordeel over verschillende onderdelen van het Verdrag ongunstig moet uitvallen. Dit is dan ook bij de schrijver inderdaad het geval. Vaak is zijn conclusie, dat bepaalde regelingen „te kort schieten”.

Persoonlijk acht ik dit uitgangspunt van de schrijver niet bijzonder gelukkig. Hierbij wil ik in het midden laten of een verdergaande supra-nationaliteit in het Verdrag politiek verwezenlijkbaar zou zijn geweest. Het gevolg van het uitgangspunt van de schrijver is namelijk, dat hij — naar mijn mening nogal eens ten onrechte — de illusie wekt als zouden allerlei problemen, zoals de handhaving van het evenwicht van de betalingsbalans in de Lid-staten, de expansie van de productie, de instandhouding van een

volledige werkgelegenheid en het totstandbrengen van goede sociale voorzieningen, op nationaal niveau eigenlijk nauwelijks oplosbaar zijn, doch slechts opgelost kunnen worden bij een Europese centralisatie van het algemene economische, monetaire en sociale beleid. In het licht van de ontwikkeling van de afgelopen tien jaar in Europa lijkt mij dit moeilijk houdbaar. Maar ook theoretisch ben ik er nog geenszins zeker van dat dit soort problemen in Europa slechts goed kunnen worden opgelost wanneer zij worden gesupranationaliseerd. Een goed voorbeeld is in dit verband het vraagstuk van de betalingsbalansmoeilijkheden. Schrijver betoogt (op blz. 238), dat het Verdrag onvoldoende waarborg biedt om betalingsbalansmoeilijkheden te voorkomen. Op zichzelf wil ik deze bewering niet bestrijden, maar ik vraag mij af wat het Verdrag had moeten bepalen om deze waarborg wel te bieden. Betalingsbalanstekorten voorkomt men met een *goed* economisch beleid en ik zie niet hoe men een „goed” economisch beleid kan zekerstellen door middel van verdragsbepalingen. Zelfs overdracht van dit beleid aan een Europese regering vormt nog geen garantie tegen het ontstaan van inflatie of van betalingsbalanstekorten.

Het nogal geprononceerde politieke uitgangspunt van de schrijver heeft echter, naar mijn indruk, nog een ander gevolg gehad; en daarmee kom ik op een zwakke zijde van dit boek. Deze zwakke zijde vormt het ontbreken van een behoorlijke en goed bestudeerde analyse van de gevolgen en de economische voordelen van de integratie en de gemeenschappelijke markt. Deze kunnen voor een deel het gevolg zijn van de grotere afzetmogelijkheden voor verschillende industriële en ook agrarische produkten, alsmede van de sterkere graad van concurrentie, welke binnen de Gemeenschappelijke Markt mag worden verwacht als gevolg van het afbreken der onderlinge economische grenzen. Deze beide factoren kunnen leiden tot een verbetering van de industriële en agrarische arbeidsverdeling en tot een additionele stijging van de produktiviteit in de Lid-staten.

Aan het hier aangestipte probleem zitten vele facetten; hoe liggen zij meer in concreto in de E.E.G.? Welke takken van produktie kunnen profiteren van de „economies of scale”; welke takken lenen zich tot een betere interne arbeidsverdeling? In hoeverre worden de concurrentieverhoudingen in het gebied van de Zes in concreto vervalst, bijv. als gevolg van de verschillen in het belastingstelsel? En in hoeverre zouden deze concurrentievervalsingen, welke ook heden ten dage bestaan, acuut kunnen worden als gevolg van het opheffen der onderlinge tarieven? Helaas bespreekt schrijver noch de hier gesignaleerde algemene werking van de totstandkoming ener gemeenschappelijke markt, noch de specifieke vragen ten aanzien van de Euromarkt.

De algemene integratietheorie krijgt niet meer dan 2 bladzijden in het eerste deel van het boek, waarin o.a. de theorie van de integratie besproken wordt. Dit acht ik wel uitermate summier. In de lijst van geraadpleegde literatuur trof ik wel het bekende artikel van Scitovsky in „The American Economic Review” van maart 1956 aan, getiteld: „Economies of scale, competition and European integration”, maar helaas verwerkt de schrijver dit artikel in zijn eerste deel verder niet.

Ook de concrete analyse van de specifieke situatie in de E.E.G. ontbreekt. In het algemeen geeft de schrijver meer verdragsuitleggende en min of meer politiek getinte beschouwingen. Naar mijn indruk krijgen de specifiek eco-

nomische aspecten van de E.E.G. dan ook onvoldoende reliëf. Dit betreurt ik in dit specifiek economische proefschrift en dit des te meer omdat ondanks de politieke betekenis, welke het Verdrag internationaal heeft, de essentie van het Verdrag, waar materieel een nieuwe ontwikkeling wordt ingeluid, toch gelegen is in de verplichting tot afbraak der onderlinge grensbelemmeringen en de gemeenschappelijke concurrentiepolitiek, welke wordt voorzien met betrekking tot de industrie (kartel- en subsidiebepalingen), de landbouw en het vervoer.

Deze persoonlijke opmerking gemaakt hebbend, aarzelen ik niet te herhalen dat wat het boek van Dr. Meier wel biedt, op zichzelf een goede en nuttige bijdrage vormt voor de kennis van het E.E.G.-verdrag (en het Euratom-verdrag), waarvan velen — vooral ook studenten — met profijt en belangstelling zullen kennisnemen.

's-Gravenhage.

J. KYMMELL.

Dr. L. Zijp: *De lijfrenteclausule*. Drukkerij Wed. G. van Soest, Amsterdam 1958, 166 blz.

De schrijver, werkzaam in de praktijk van het levensverzekeringbedrijf, verwierf aan de Vrije Universiteit de doctorstitel met een beschouwing over een onderwerp, waarmede hij evenals menig ander in die praktijk ongetwijfeld menig uur heeft moeten slijten. Voor de vreemdelingen in het fiscale Jerusalem moge met een enkel woord de draagwijdte van deze gewichtige zaak worden geschetst.

Toen de in 1941 bevoegde autoriteit met een enkel besluit een geheel nieuw stelsel voor de inkomstenbelasting invoerde, bleek hij tot veler teleurstelling bij alle nieuwigheden niet te hebben gebroken met het traditionele doch aanvechtbare beginsel, dat een lijfrente volledig als inkomen behoort te worden belast trots de kapitaalintering, die een vaak groot deel van elke lijfrentetermijn uitmaakt. De teleurstelling werd echter getemperd door de voor een lijfrente-verzekering betaalde premie niet tot het belastbare inkomen te rekènen, zulks tot een maximum dat aanvankelijk van f. 600 tot f. 1.800 varieerde naar gelang van burgerlijke staat en kindertal, doch in 1955 uniform op f. 3.600 werd gebracht. Nog in 1941 werden voorts belastingbetalers en levensverzekeraars (en mogelijk ook belastingambtenaren!) verrast met een uitvoeringsbeschikking, welke met een lijfrente-verzekering gelijkstelde: een verzekering van kapitaal, dat uitsluitend kan worden aangewend voor aankoop van een of meer lijfrenten. Daarvan moet dan blijken door een op de polis gestelde zgn. lijfrenteclausule, eventueel nader aangeduid als fiscale lijfrenteclausule.

Komt aan de fiscale begunstiging van zuivere lijfrente-verzekeringen slechts betrekkelijke betekenis toe, omdat deze nu eenmaal bij het publiek vanwege een zekere starheid minder in trek zijn, de kapitaalverzekering met lijfrenteclausule verschafte de levensverzekeringmaatschappijen betere pijlen op haar boog. En dit temeer omdat alras bleek, dat de werking van de clausule ook kan worden beperkt tot een gedeelte van een kapitaalverzekering — hetzij een deel van het verzekerde bedrag, hetzij een deel van de elementen van levens- en overlijdensrisico, waaruit een kapitaalverzekering doorgaans is samengesteld —, terwijl een door de contractant te zijnen behoeve bedongen herroepbaarheid van de clausule haar fiscale gevolgen niet behoeft te belemmeren, zodat uiteindelijk toch nog kapitaal in plaats van lijfrente kan worden getoucheerd. Het resultaat van de ontwikkeling is dat ieder, die de onmiddellijk te verwerven belastingbesparing belangrijker

acht dan de later te betalen belasting over lijfrente of kapitaal, bijv. wegens dan te verwachten lager inkomen en/of toepassing van „art. 48” (belasting van afkoopsommen e.d.) in de uitgebreide staalkaart van verzekeringsmogelijkheden wel iets van zijn gading zal vinden.

Natuurlijk is die situatie van vandaag niet zonder slag of stoot bereikt; men kan integendeel constateren dat de materie nóg steeds in beweging is en soms zelfs in heftige beroering. Wie het proefschrift van de heer Zijp doorleest ziet de gehele geschiedenis nog eens aan zijn geestesoog voorbijgaan. Om de inhoud volledig weer te geven zou de redactie meer ruimte beschikbaar moeten stellen en een recensent uitnodigen, die jurist én belastingsspecialist is met liefst nog een bijzondere knobbel voor de fijne nuances, die soms plotseling volkomen onverwachte consequenties kunnen hebben. Ondergetekende meet zich die kwaliteiten niet aan, maar acht zich toch genoeg man van het vak om als zijn mening te durven uitspreken, dat de promovendus er uitnemend in geslaagd is de bergen van door hem doorgewerkte literatuur zó te ordenen, dat de chronologische ontwikkeling in haar markantste punten als een logische keten aan de lezers wordt voorgehouden. Hij heeft zich intussen niet tot beschrijven en compileren beperkt, maar aarzelt ook niet gemotiveerd partij te kiezen in strijdvrage, die gezaghebbende deskundigen verdeeld houden. Het lanceren van nieuwe denkbeelden of nieuwe mogelijkheden, passend in het bestaande belastingstelsel, mocht men nauwelijks verwachten, gezien de inventieve uitbundigheid, die bepaalde scribenten door de jaren heen reeds ten toon spreidden.

Persoonlijk gevoel ik het als een gemis, dat ook niet een oordeel wordt gegeven over de wijze, waarop de fiscus de betreffende bepalingen geleidelijk aan is gaan hanteren. Het hierboven reeds aangeduide evenwicht (fiscaal gezien dan, dus niet als actuariële equivalentie) van onbelaste lijfrentepremie thans en belaste uitkering(en) later voor ogen houdende, zou men zich kunnen voorstellen dat de vaststelling van de aftrekbare lijfrentepremie tot op grote hoogte aan de belastingplichtige wordt overgelaten, mits deze dan ook maar consequent blijft en de latere uitkering(en) in harmonie met de voorheen afgetrokken premie aangeeft. Er is echter een andere weg ingeslagen: diverse resoluties verschenen om voor bepaalde gevallen, die volgens de zo juist bedoelde methode op verschillende wijze zouden kunnen worden behandeld, één vaststelling der aftrekbare premie met uitsluiting van elke andere gebiedend voor te schrijven. Lijfrenten, die na overlijden nog een zekere tijd fixe worden doorbetaald of waarbij in geval van overlijden de betaalde premien minus reeds genoten rentetermijnen worden gerestitueerd, zijn daarbij o.a. betrokken geweest, terwijl ook de bewoordingen der lijfrenteclausule meer dan eens onder een sterke loep werden gelegd. Aldus wordt wel eens onrust en onzekerheid bij de belastingplichtigen gewekt en haalt bovendien de fiscus zich het gevaar op de hals van in eigen vlees te snijden. Een verzekering, die volgens vroeger gangbare opvatting als lijfrente-verzekering mocht worden beschouwd en waarvoor premie-aftrek werd genoten, kan immers achteraf blijken toch niet of in mindere mate lijfrente-verzekering te zijn, zodat de compenserende belastingheffing over de uitkering(en) dan achterwege blijft.

Het mag de schrijver echter niet als een tekortkoming worden aangerekend, dat ook hij aan een principiële beschouwing van dit dilemma, waaraan naar mijn weten nergens uitdrukkelijk aandacht is geschonken, is voorbij-

gegaan. Hij heeft zóveel gegeven, dat de vakliteratuur met een belangrijk werk is verrijkt, en heeft zich doen kennen als iemand, die op het door hem voor zijn promotie uitverkoren domein de weg weet en er een voortreffelijke gids kan zijn.

Rotterdam.

Dr. A. G. PLOEG.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Bij de tender, die 8 december heeft plaats gevonden, kon behalve op 3- en 12-maandspapier ook worden ingeschreven op 9-maandspromessen. Deze komen dus op een voor de houders gunstig ogenblik te vervallen, nl. in de periode waarin volgend jaar de betaling van vennootschapsbelasting zal moeten plaatsvinden. Het resultaat van de tender treft men in onderstaande tabel aan, waarin tevens datum en toewijzingsdisconto van de voorlaatste tender met betrekking tot gelijksoortig papier zijn vermeld.

	Bedrag en toew. disc. 8 dec. 1958	Datum en toew. disc. vorige tender
3-maands	f. 3,6 mln. $2\frac{1}{4}$ pCt.	4 nov. $2\frac{5}{8}$ pCt.
9-maands	f. 48,0 mln. $2\frac{3}{4}$ pCt.	14 juli. $3\frac{1}{4}$ pCt.
12-maands	f. 119,3 mln. $2\frac{7}{8}$ pCt.	4 nov. $3\frac{1}{8}$ pCt.
Totaal	f. 170,9 mln.	

De belangstelling heeft zich dus voornamelijk gericht op het jaarspapier, hetgeen erop wijst dat de inschrijvers zich bij hun disposities niet hebben laten leiden door de vrees dat zich spoedig een stijging van de geldmarktrente zal voordoen. Een andere verklaring zou kunnen samenhangen met het feit dat de ruimte op de geldmarkt deze keer voor een niet gering deel te danken was aan de betaling van melkgarantiegelden door de Regering, waarmee ca. f. 130 mln. was gemoeid. Voor zover deze gelden door de veehouders bij de boerenleenbanken in de vorm van spaarsaldi worden aangehouden — en de belangrijke groei van de besparingen via de boerenleenbanken doet enig verband met de eveneens gestegen garantiebetalingen vermoeden — zal dit ten goede komen aan de belangstelling van genoemde spaarinstellingen voor het jaarspapier.

Ook als men ermee rekening houdt dat op 10 december het in bovenstaande tabel gespecificeerde bedrag in verband met de toewijzing van f. 171 mln. papier moest worden betaald, was het saldo van de banken bij de Centrale Bank op weekstaatsdag 8 december respectabel te noemen: f. 741 mln., d.i. f. 323 mln. boven het saldo van de week tevoren, en ruim f. 200 mln. boven het verplichte saldo. Deze sprong van de saldo's was behalve aan de reeds genoemde betaling van melkgarantiegelden te danken aan een inkrimping van de bankbiljettencirculatie en een flinke stijging van de deviezenvoorraad.

De jaarultimo zal, bijv. onder invloed van Kerstgratificaties, op de geldmarkt een verkrappende invloed hebben, maar ernstige zorgen maakt men zich hieromtrent op de geldmarkt niet. Zo heeft de Agent van het Ministerie van Financiën juist dezer dagen de tarieven waartegen 1-, 3- en 5-jarige schatkistbiljetten over-de-toonbank worden afgegeven, met $\frac{1}{8}$ pCt. verlaagd, tot resp. $3\frac{1}{8}$, $3\frac{1}{2}$ en $3\frac{3}{4}$ pCt. Het verschil in rendement tussen 2- en 3-jaarspapier schijnt thans groot genoeg te worden geacht om een verschuiving van de belangstelling naar het 3-jaarspapier te bewerkstelligen.

De kapitaalmarkt.

In Wall Street is het opnieuw tot het verbreken van een aantal koersrecords gekomen. Ditmaal is het weer voornamelijk het conjunctuurnieuws geweest dat het koerspeel heeft gestimuleerd, zoals de stijging van de werkloosheid in november met slechts 28.000, die voor seizoeninvloeden gecorrigeerd neerkomt op een daling van 800.000. Aan de voorraadinteriering is een eind gekomen. Met de investeringen in vaste activa, die ook in het derde kwartaal nog zijn gedaald, blijft het er echter nog minder goed uitzien.

Op onze beurs hebben vooral Philips en Unilever door een sterke koersstijging de aandacht getrokken. Voor laatstgenoemd aandeel, dat ex-bonus werd verhandeld, is op de Duitse beurzen notering aangevraagd. De koersstijging van de aandelen Philips heeft de converteerbare obligaties de 200 pCt. doen passeren. Aandelen Koninklijke vormden in het internationale gezelschap een uitzondering, waaraan de onheilspellende woorden van de a.s. president van Venezuela niet vreemd geweest zullen zijn.

In de obligatiesector kwamen de nieuwe 4½ pCt. obligaties Bank voor Nederlandsche Gemeenten voor het eerst in de notering op de emissiekoers (97¾ pCt.), hetgeen erop wijst dat aan de overtekening geen al te grote reële betekenis mag worden toegekend. Een opvallende nieuwe emissie werd aangekondigd door de Rotterdam-Rijn Pijpleiding Maatschappij, die f. 60 mln. 5¼ pCt. obligaties uitgeeft met een totale looptijd van 17½ jaar en tegen een koers van 100 pCt.

Typender voor de situatie op onze kapitaalmarkt is, dat men algemeen de voorwaarden als „aan de krappe kant” beschouwt, zeker nu van de bij het project betrokken maatschappijen (B.P.M., Mobil-Oil, Caltex) slechts is vermeld dat zij als aandeelhouder fungeren en niet dat zij de lening garanderen. Voorts dat de helft van het uitgegeven bedrag reeds is voorgeplaatst, waarbij, in verband met de latere stortingsdatum (uiterlijk 1 november 1959), een bereidstellingsprovisie op basis van 1 pCt. 's jaars zal worden vergoed. Dit betekent ofwel dat de betrokkenen niet meer in staat zijn f. 30 mln. „à contant” op tafel te leggen, ofwel dat zij de emissievoorwaarden zonder bereidstellingsprovisie niet aantrekkelijk genoeg achten. Dit alles wijst bepaald niet in de richting van een dalende rente op de kapitaalmarkt, althans in de obligatiesector hiervan. De ontwikkeling hier lijkt tegengesteld te gaan aan die op de geldmarkt, welke beheerst wordt door de stijging van de goud- en deviezenvoorraad. Ten dele vloeit deze evenwel voort uit de „effectenuitverkoop” naar het buitenland, en de herbeleggingsvraag blijkt zich niet op obligaties te richten, maar op aandelen. Het rendement hierop beweegt zich in sympathie met de geldmarktrente.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	5 dec. 1958	12 dec. 1958
Algemeen		168	238	240
Internat. concerns		237	348	353
Industrie		126	168	167
Scheepvaart		117	149	144
Banken		106	130	129
Indon. aand.		64	98	99

Aandelen	f.	f.	f.
Kon. Petroleum	147,30	188,30	184,80
Unilever	311%	460%	388½*
Philips	230½	417%	440½
A.K.U.	142½	237%	240½
Kon. N. Hoogovens	241	330	323
Van Gelder Zn.	170	185½	186½
H.A.L.	132%	150%	149½
Amsterd. Bank	191½	239	236
H.V.A.	84%	127%	127

Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	59%	59½	59¼
3½ pCt. 1947	85½	89½	90
3½ pCt. 1955 I	81¼	87	87%

	2 jan. 1958	5 dec. 1958	12 dec. 1958
3 pCt. Grootboek 1946	80¼	87%	88
3 pCt. Dollarlening	90	91	90
Diverse obligaties	1958	1958	1958
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	84	90½	90½
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	79%	83%	82½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	89½	91
3½ pCt. Philips 1948	90	93%	93½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	82%	83½
6 pCt. Nat. Woningb. len. 1957	104%	109½	109%

New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	439	557	563

*) ex bonus. M. P. GANS.

RECENTE PUBLIKATIES

Om der schattinge wille. Bundel opstellen, voornamelijk gewijd aan de rechtspraak in belastingzaken. N.V. Uitgevers-Maatschappij AE. E. Kluwer, Deventer (1958), 193 blz., f. 9,75.

Deze bundel opstellen is voornamelijk gewijd aan de invloed op de belastingheffing van de fiscale rechtspraak en opgedragen aan Prof. Dr. J. van der Poel ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar-directeur der Rijksbelasting-academie. De bundel bevat de volgende opstellen: R. T. van de Geer: De verdeling van de bewijslast in de fiscale procedure; C. J. Sleddering: De rechter tussen vorm en werkelijkheid; J. E. A. M. van Dijk: De rechter en het begrip „bron van inkomen”; P. J. Kostense: Enkele aspecten van de rechtspraak op het gebied van het registratie-, successie- en zegelrecht; P. den Boer: Rechter en administratie; L. F. Ploeger: Belastingenschuld in het douanerecht; J. Tiggelman: Samengaan van en verschillen tussen omzetbelasting en invoerrechten; Mr. J. H. Christiaanse: Het probleem van een internationale jurisdictie op belastingterrein.

(Advertentie)

Wat kan de bank voor U doen?

Het antwoord op deze vraag krijgt
U in onze brochure

WAT DE BANK VOOR U KAN DOEN

Stuur Uw aanvraag voor gratis toezending
aan De Twentsche Bank,
Postbus 407, Amsterdam.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

AMSTLEVEN

AMSTERDAMSE MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERZEKERING N.V.

zoekt voor haar

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING**

een jurist

met een brede belangstelling en liefst met ervaring op commercieel gebied. Leeftijd bij voorkeur tussen 30 en 35 j.

Uitsluitend schriftelijke sollicitaties met op de enveloppe de vermelding „Sollicitatie Bureau voor Personeelverzekering” aan Amstleven, Postbus 1072, Amsterdam.

*U reageert op annonces in E.-S.B.?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

Landelijke Organisatie van Werkgevers en Werknemers
gevestigd te 's-Gravenhage zoekt:

MR. IN DE RECHTEN

voor het verrichten van secretariaatswerkzaamheden en het onderhouden van contact met de buitendienst.

Bij voorkeur niet ouder dan 30 jaar.

Gegadigden dienen aan de volgende eisen te voldoen:

- vlot stylist
- representatieve verschijning
- belangstelling voor sociaal-economische problemen.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, met bijvoeging van recente pasfoto in te zenden onder no. E.-S.B. 42-1, Postbus 42, Schiedam.

beschikbare krachten

Economisch drs.

bedrijfseconomische richting N.E.H., 40 jaar, leidende functie bekledend bij Overheid, ruime financiële en economische ervaring ook in internationale betrekkingen, specifieke belangstelling voor krediet- en effectenwezen, zoekt in de loop van 1959

PLAATSING BIJ EEN DER GROTE BANKEN

bij voorkeur om na inwerkperiode en gebleken geschiktheid te worden belast met de leiding van een plaatselijk kantoor. Brieven onder no. E.-S.B., 42-2, postbus 42, Schiedam.

NATIONALE LEVENSVZERZEKERING-BANK N.V.

Schiekade 130 - Rotterdam

vraagt

JONGE MEDEWERKER

voor haar afdeling

ORGANISATIE

Leeftijd 25-35 jaar.

Het terrein van de werkzaamheden is veelomvattend, mede met het oog op de aangevangen automatisering van de administratie.

Vereisten: Opleiding H.B.S.-B., S.P.D. of M.O. Boekhouden, gevorderde accountantsstudie (N.I.v.A.); Ervaring op administratief en/of organisatorisch gebied.

Uitvoerige sollicitaties te richten aan de afdeling Personeelszaken, Postbus 796, Rotterdam

*Voor de
particuliere belegger
het aangewezen
advies-orgaan*

Verschijnt 1 keer p. 14 dagen

Vraagt gratis proefnummer

Administratie Bel-Bel
Postbus 42 - Schiedam

De PC 99 zet

ZODEN

aan de dijk.

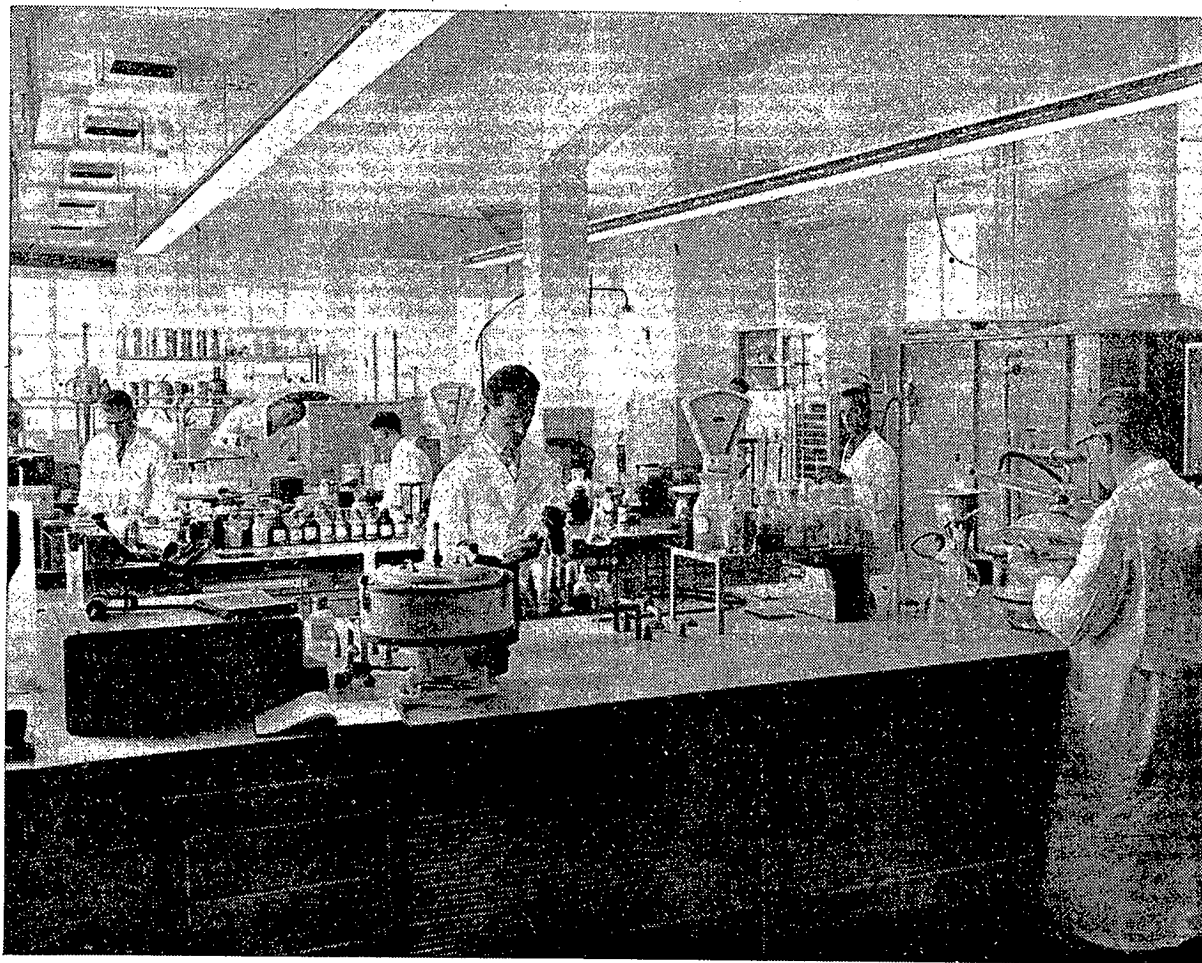
De schrijvende rekenmachine,
model PC 99 verwerkt de stroom
van cijfers, waar Uw bedrijf op
steunt; feilloos, vliegensvlug en
overzichtelijk.
Vraag prospectus.

Remington Rand

FAKKELDRAGERS DER EFFICIENCY

Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Den Haag, Leeuwarden, Maastricht, Roermond, Rotterdam, Utrecht.

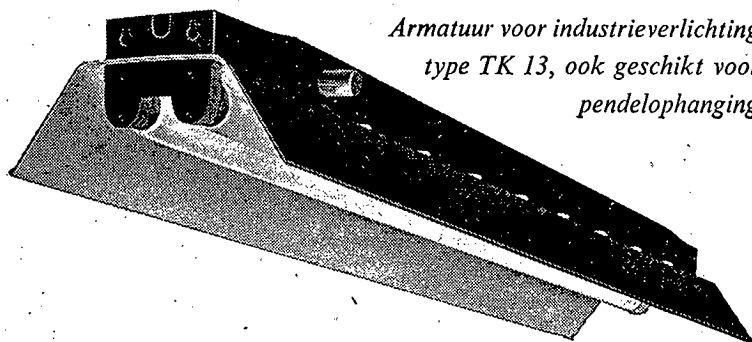
Philips „TL” verlichting verbetert productie en rendement

Overal waar Philips verlichtingsinstallaties zijn aangebracht, verbetert het bedrijfsrendement door grotere doelmatigheid.

De perfect geconstrueerde Philips lampen en armaturen brengen de maximale lichtstroom (onlangs nog sterk verhoogd!) in de juiste richting op het werkvlak.

Een „TL” installatie is een economische installatie, dank zij:

- hoge, constante lichtstroom
- lange levensduur
- vlotte ontsteking
- de juiste lichtkleur voor elk doel

*Armatuur voor industrieverlichting
type TK 13, ook geschikt voor
pendelophanging*

*Hebt u verlichtingsproblemen of twijfelt u
aan de doelmatigheid van uw installatie?
Vraag vrijblijvend advies van onze Lichttechnische
Afdeling, Philips Nederland n.v., Eindhoven.*

PHILIPS „TL”

voor permanent hooġ rendement

